

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ТА АНАЛІЗ РОЗВИТКУ
РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 4-го курсу навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»

Буряк Катерина Миколаївна

Керівник: Семіколенова С.В.
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Мірошніченко О.Ю.

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____ Донкоглова Н.А.

«____» _____ 2021 р.

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	6
1.1 Сутність та економічний зміст рекреаційного туризму в Україні	6
1.2 Типи туристично-рекреаційних ресурсів України	10
1.3 Характеристика та стратегії розбудови рекреаційного туризму	17
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2	22
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ.....	22
2.1 Нормативне забезпечення аналізу рекреаційного туризму України	22
2.2 Система статистичних показників аналізу рекреаційного туризму України ...	26
2.3 Статистичні методи оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу галузі	37
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3	42
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	42
3.1 Моделювання рівня туристично-рекреаційного сектору на основі дослідження регіонів України.....	42
3.2 Тенденції розвитку рекреаційного туризму України	53
3.3 Пропозиції, щодо основних напрямків розвитку задля покращення рівня рекреаційного туризму України	56
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

В сучасних умовах, необхідність дослідження рекреаційно-туристичної діяльності полягає у аналізі теоретичних засад, а потім подальшій розробці та формування стратегії розвитку курортного сектору України. Необхідністю є визначення перспективних напрямків діяльності рекреаційно-туристичної сфери у часи пандемії COVID-19, коли діяльність підприємств у галузі є обмеженою.

Маючи досить потужну базу забезпечення рекреаційних ресурсів, сприятливі природньо-кліматичні умови, що допомагають розвитку даного ринку, наша туристична галузь повинна бути організована таким чином, щоб задовольняти великий спектр інтересів покупців і виробників туристичних продуктів без шкоди для рекреаційного потенціалу. Попри те, важливо завжди урахувати вплив який здійснює на становлення соціально-економічної політики.

Згідно з аналізом останніх публікацій, вивченню питань, пов'язаних із розвитком рекреаційного комплексу України, а також аналізом та оцінкою статистичних джерел присвячено чимало наукових досліджень. Окремі аспекти функціонування та розвитку туристично-рекреаційної діяльності розглядаються у наукових працях таких авторів: Бабарицька В.К., Бейлик О.О., Бігус М.М., Василюха Н.В., Величко В.В., Гальків Л.І., Добушовський П.А., Жигало І.І., Кифяк В.Ф., Копець Г.Р., Кулиняк І.Я, Ліпушко О.В., Любіцева О.О., Малиновська О.Ю., Мальська М.П., Сараєв А.Р., Тарабарова І.В., Шепетюк С.М., Ярмола К.М. та ін.

Метою даної роботи є аналіз стану та перспективи розвитку рекреаційного туризму в Україні за допомогою статистичних методів дослідження та з'ясування особливостей і основних тенденцій розвитку туристичної діяльності в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань, як:

- визначення економічної сутності та змісту ринку рекреаційно туристичних послуг в Україні;
- огляд нормативно-правової бази дослідження туристичного сектору України;

- обробка та відтворювання рівня туристично-рекреаційного сектору України на основі статистичних показників;
- побудова регресійної моделі для 5 областей України, що є лідерами у рекреаційно-туристичної галузі;
- формулювання власних висновків стосовно стану та пропозиції, щодо основних напрямків покращення та розвитку задля підвищення рівня рекреаційного туризму в Україні.

Об'єктом дослідження є туристично-рекреаційний комплекс України. Предметом дослідження є статистичне оцінювання стану рекреаційного туризму України у розрізі окремих регіонів на основі статистичних показників. Основні методи, що були використані в роботі, є системно-структурний (задля визначення сутності та структури ринку туристичних послуг в Україні) та статистичні методи аналізу, а саме: статистичне групування, метод табличного та графічного зображення для проведення аналізу регіональної структури рекреаційної бази, економетричний аналіз обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, у сфері рекреаційного туризму для визначення тенденцій та прогнозування розвитку туризму в Україні.

Для написання даної роботи були використані такі літературні та наукові джерела: статистичні підручники, статистичні довідники, праці провідних вітчизняних та зарубіжних авторів, дані Державного комітету статистики, Міністерства культури і туризму та Державної служби туризму і курортів.

Перший розділ складається із теоретичної бази про туристично-рекреаційний комплекс, як складової соціальної економіки держави. У другому розділі шляхом інтерпретації основних статистичних показників рекреаційно-туристичної галузі в динаміці - візуалізовано регіональну структуру туристичного сектору. Третій розділ складається економетричної моделі, що висвітлює фактори впливу на обсяг реалізованих послуг в туристично-рекреаційному комплексі. Окрім цього, у третьому розділі на основі отриманих результатів, представлені можливі напрямки розвитку туризму та пропозиції, щодо підтримки рекреаційної галузі.

Практичне значення дослідження полягає у вивченні слабких та потенційно провідних сторін рекреаційного туризму в Україні. В епоху COVID-19 з'являється можливість розвивати внутрішній туризм використовуючи весь рекреаційний потенціал країни.

Дана робота має таку структуру: вступ, 3 розділи, висновки до розділів, висновки та список використаних джерел. Кваліфікаційна робота містить 12 таблиць, 17 рисунків та 2 формули.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

1.1 Сутність та економічний зміст рекреаційного туризму в Україні

Туристичний ринок – це сфера задоволення потреб населення в послугах, пов'язаних із відпочинком та змістовним проведенням дозвілля в подорожі [1]. Туризм посідає провідне місце серед галузей господарського комплексу за загальним обсягом імпорту та експорту товарів. На прикладі продуктивного розвитку туристичної галузі у світі, важливість її пріоритетності та вдосконалення постає і в Україні, котра прагне займати лідируючі позиції у суспільно-економічних процесах на глобальних рівнях.

Суб'єктами туристичного ринку є юридичні та фізичні особи, що безпосередньо задіяні в виробництві та відповідній організації споживання туристичного продукту туристами.

Об'єктом туристичного ринку слугують туристи, що є споживачами туристичного продукту. Звідси відбувається поділ ринку на ринок виробника (ринок пропозиції) та ринок споживачів-туристів (ринок попиту).

Туристична сфера України відзначається значними конкурентними перевагами на глобальному ринку в наявній пропозиції та реалізації туристичного продукту. До основних географічних переваг відносять: вигідне розташування курортно-санаторних комплексів, сприятливий та досить різноманітний клімат України, широкий перелік багатств природно-рекреаційних ресурсів та значну розгалужену базу туристичного сектору.

В таблиці 1.1 представлені чинники впливу на ринок туристичних послуг.

Таблиця 1.1 Чинники впливу на ринок туристичних послуг в Україні

Зовнішні чинники		
<i>Політичні:</i>	<i>Економічні та фінансові:</i>	<i>Демографічні та соціальні:</i>
<ul style="list-style-type: none"> - підвищення рівня життя населення - безпека подорожі - фінансування галузі - розвиток туристичної індустрії - концепція пріоритетного розвитку туризму 	<ul style="list-style-type: none"> - економічна нестабільність - зростання безробіття - інфляція 	<ul style="list-style-type: none"> - кількість населення - наявність вільного часу - урбанізація - підвищення добробуту людей - вікова структура - підвищення якості життя
Внутрішні чинники		
<i>Сегментація туристичного ринку за ознаками:</i>	<i>Маркетингова політика суб'єктів ринку туристичної галузі:</i>	<i>Попит і пропозиція на туристичному ринку:</i>
<ul style="list-style-type: none"> - соціально-економічними - демографічними - географічними - психографічними 	<ul style="list-style-type: none"> - цінова політика - маркетингова стратегія - маркетингові дослідження 	<ul style="list-style-type: none"> - рівень та умови життя - кон'юнктура ринку - доступність ресурсів - платоспроможний попит людей

Джерело: складено автором на основі даних [2].

Задля покращення ситуації у діяльності охорони здоров'я, одним із пріоритетних напрямків розвитку туристичного ринку є саме курортно-рекреаційна сфера. На території сучасної України санаторно-курортна діяльність розпочалася у ХІХст., коли були створені курорти Південного узбережжя Криму, Передкарпаття та Закарпаття, Поділля, Полтавщини, та Одещини.

Рекреаційний комплекс – це сукупність галузей і видів економічної діяльності, які забезпечують рекреаційними послугами населення країни, регіону, міста та створюють необхідні передумови для нормального функціонування рекреаційно-туристичного господарства [3].

Туризм та рекреаційна діяльність відіграють важливу роль в економіках країн та регіонів, забезпечуючи раціональне використання та збереження природних, екологічних, культурних, історичних та інформаційно-пізнавальних ресурсів території.

Соціально-економічні фактори мають істотний вплив на розвиток рекреаційно-туристичного комплексу. Зі зростанням доходів населення зростають і потреби в гідному відпочинку, активізації зовнішньо-торговельного балансу. Рекреаційний комплекс має значущий вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, виробництво товарів народного споживання, будівництво, сільське господарство та інше, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку регіонів і країни в цілому [4].

Вплив зовнішнього-економічного середовища на формування і діяльність рекреаційно-туристичної сфери:

- Контрагенти:
 - 1) підприємці;
 - 2) громадські організації;
- Ринки:
 - 1) регіональні;
 - 2) державні;
 - 3) транскордонні.
- Інвестори.
- Міжнародна політика.
- Міжнародні.
- Глобалізаційні та інтеграційні процеси.

Україна, незважаючи на значний рекреаційно-туристичний потенціал, наразі є однією з країн, що мають невисокий рівень розвитку як внутрішнього, так і міжнародного туризму. Україна поки що не належить до тих країн, де на частку туризму і рекреації припадає значуща частина ВВП.

Витрати, що уряд спрямовує на сферу подорожей та туризму, в даний час оцінюються всього в 1,7% від загальних витрат. Даних коштів відповідно недостатньо для швидкого розвитку туристичної індустрії. З урахуванням потенційно високого економічного ефекту капітальних вкладень в рекреаційну сферу, уряду необхідно, приділити більше фінансових потоків та зосередити більшу увагу її розвитку.

В даний час Україна посідає 25-е місце серед 181 країни, що є в рейтингу Світового банку, щодо рівня зацікавленості країни іноземними туристами.

Рекреаційно-туристичний комплекс може зіграти значущу роль в розвитку економіки та створенні робочих місць в регіонах, однак для цього галузь туризму і рекреації повинна стати першим стратегічним пріоритетом регіонального розвитку в держпрограмах для об'єднаних територіальних громад (див. Таблицю 1.2)

Таблиця 1.2 Наслідки впливу розвитку рекреаційно-туристичного комплексу на економіку регіону

Позитивні	Негативні
– Зростання доходів та рівня життя населення	– Зростання цін на землю і житло
– Створення нових робочих місць	– Зростання цін на товари і послуги
– Приплив інвестицій (в т.ч. іноземних)	– Збільшення величини прожиткового мінімуму
– Покращення транспортної інфраструктури	– Зростання витрат на послуги громадської безпеки та рятувальних служб
– Приплив іноземної валюти	– Конкуренція за ресурси з іншими галузями економіки
– Збільшення податкових надходжень регіону	– Витрати на усунення наслідків надмірного навантаження на екологію
– Створення нових можливостей для бізнесу	– Зростання цін на землю і житло
– Зростання обсягу валового випуску	– Конкуренція за ресурси з іншими галузями економіки

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Стає очевидно, що хоч туризм і має істотний потенціал як інструмент економічного розвитку, та до уваги необхідно брати саме ті витрати, які може спонукати за собою його розвиток. Саме тому, метою регіональної влади має бути максимізація позитивних наслідків розвитку туристичного комплексу та одночасна мінімізацією негативних.

1.2 Типи туристично-рекреаційних ресурсів України

Рекреаційні ресурси - об'єкти та явища природного і антропогенного походження, що використовуються для туризму, лікування, відпочинку і впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність. [6] Рекреаційні ресурси поділяються на три групи (див. Таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 Типи рекреаційних ресурсів

Типи	Приклади
Природні рекреаційні ресурси	фактори, речовину і властивості компонентів природного середовища, які володіють сприятливими для рекреаційної діяльності якісними та кількісними параметрами і служать або можуть служити для організації відпочинку, туризму, лікування і оздоровлення людей. До них належать лікувальні речовини (мінеральні води, грязі, озокерит), лікувальні та оздоровчі фактори багатоцільового призначення (ліси, лікувальні кліматичні місцевості, поверхневі води), а також рекреаційні властивості гірських і передгірських ландшафтів, заповідних територій;

Типи	Приклади
Культурно – історичні рекреаційні ресурси	пам'ятки культури, створені людиною, які мають пізнавальний інтерес, суспільно-виховне значення і можуть використовуватись для задоволення усіх духовних потреб населення;
Соціально – економічні рекреаційні ресурси	включають матеріально-технічну базу рекреаційних об'єктів, частку матеріального виробництва, яка безпосередньо забезпечує потреби рекреації, використовувані рекреацією об'єкти інфраструктури, а також трудові ресурси, зайняті в рекреаційному господарстві.

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Рекреаційно-туристські ресурси – це об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності[8].

Більш складна є система та класифікація суспільно-історичних туристично-рекреаційно ресурсів.

Туристично-рекреаційні ресурси - це складові географічного довкілля, об'єкти антропогенної діяльності, які за допомогою таким властивостям, як історична або художня цінність, унікальність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровлювальна значущість, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційних занять. [9]

Найбільш деталізовану й докладну класифікацію рекреаційних ресурсів[6]:

- Природно-географічні рекреаційно-туристичні ресурси
 - 1) земної поверхні (орографічні, геологічні);
 - 2) фауністичні;
 - 3) рослинні;

- 4) кліматичні (явища, процеси);
 - 5) ландшафтні (природні комплекси);
 - 6) земних надр;
 - 7) природні унікаumi;
 - 8) водні (річки, водоспади, моря, озера, лимани, океани, водосховища, канали, термальні держала, гейзери, мінеральні джерела).
- Природно-антропогенні рекреаційно-туристичні ресурси:
- i. Природного походження:
 - 1) загально-державного значення;
 - 2) місцевого значення;
 - 3) регіональні ландшафтні парки;
 - 4) природні та біосферні заповідники;
 - 5) національні природні парки;
 - 6) заказники;
 - 7) пам'ятки природи;
 - 8) заповідні урочища;
 - 9) пам'ятки природи.
 - ii. Антропогенного походження:
 - 1) ботанічні сади;
 - 2) дендропарки;
 - 3) зоопарки;
 - 4) печерні міста;
 - 5) лісопарки;
 - 6) гідропарки;
 - 7) лунопарки.
- Суспільно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси:
- i. Архітектурно-історичні пам'ятки:
 - 1) громадської архітектури;
 - 2) промислової архітектури;

- 3) культової (сакральної) архітектури;
 - 4) військової архітектури;
 - 5) архітектурні монументи та скульптурні пам'ятки;
 - 6) пам'ятки садово-паркового мистецтва.
- ii. Біосоціальні пам'ятки - фіксують життєві цикли та значущі події видатних людей:
- 1) народження;
 - 2) загибель, смерть;
 - 3) перебування;
 - 4) діяльність;
 - 5) поховання (перепоховання).
- iii. Пам'ятки подій:
- 1) політичних;
 - 2) культурних;
 - 3) екологічних (стихійних);
 - 4) економічних;
 - 5) конфесійних.

Класифікацію ресурсів рекреаційни, у якій більшою мірою акцентний природний рекреаційний потенціал див. Таблицю 1.4.

Таблиця 1.4 Ресурси рекреації систематизовані за кількома головними ознаками

Ознака	Приклад
за цільовим призначенням:	<ul style="list-style-type: none"> - ресурси цільового призначення, у тому числі багатоцільового (комплексного чи конкуруючого), і спеціалізовані; - ресурси супутнього використання;

Ознака	Приклад
за технологією рекреаційного використання:	<ul style="list-style-type: none"> - рекреаційно-спортивні; - рекреаційно-пізнавальні; - рекреаційно-лікувальні; - рекреаційно-оздоровчі;
за використанням компонентів середовища:	<ul style="list-style-type: none"> - водні (поверхневі води); - природно-антропогенні; - історико-культурні. - бальнеологічні (підземні води); - грязеві й озокеритні; - пейзажно-ландшафтні; - пізнавально-природні (інформаційні); - геоморфологічні; - пляжні; - флористичні та фауністичні;

Джерело: складено автором на основі даних [10]

Види рекреаційного природокористування:

- *рекреаційно-лікувальне природокористування, у т. ч.:*
 - 1) грязелікування;
 - 2) кліматолікування;
 - 3) бальнеолікування (з використанням цілющих мінеральних вод);
- *рекреаційно-оздоровче природокористування, у т. ч.:*
 - 1) прогулянкова рекреація;
 - 2) купально-пляжна рекреація;
 - 3) промислова рекреація (мисливство, рибальство, збирання їстівних, лікувальних та декоративних рослин і тварин);
- *рекреаційно-спортивне природокористування, у т. ч.:*

- 1) гірський туризм (пішохідний, альпінізм, скелелазіння);
 - 2) водноспортивна рекреація;
 - 3) спелеотуризм (використання карстових об'єктів);
 - 4) автотуризм;
 - 5) гірськолижний туризм;
- *рекреаційно-пізнавальне природокористування, у т. ч.:*
- 1) екологічний (зелений) туризм.
 - 2) природно-пізнавальний туризм;

Розглядаючи детальну структуру рекреаційно-туристичної діяльності. Найчастіше в основі класифікації рекреаційної діяльності лежать: характер організації, мета подорожі, тривалість подорожі і перебування в певному місці рекреанта, характер організації, правовий статус, характер пересування рекреанта, його вік, сезонність та активність занять (див. Таблиця 1.5).

Таблиця 1.5 Класифікація рекреаційної діяльності

Діяльність	Приклади
За характером використовуваних транспортних засобів	<ul style="list-style-type: none"> - авіаційна (рейсова і чартерна); - залізнична; - автомобільна (індивідуальна); - автобусна; - теплохідна (морська, річкова, круїзна);
За ступенем рухливості	<ul style="list-style-type: none"> - кочова; - стаціонарна;
За кількістю учасників	<ul style="list-style-type: none"> - групова; - індивідуальна;
За віковою ознакою	<ul style="list-style-type: none"> - змішана; - дитяча; - доросла;

Діяльність	Приклади
За характером організації	<ul style="list-style-type: none"> - регламентована (планова); - самодіяльна: організована, неорганізована;
За сезонністю	<ul style="list-style-type: none"> - цілорічна; - сезонна: літня, зимова;
За територіальною ознакою	<ul style="list-style-type: none"> - приміська (місцева); - внутрірайонна (загальнодержавна); - міжнародна;
За тривалістю	<ul style="list-style-type: none"> - короткочасна; - тривала;
За правовим статусом	<ul style="list-style-type: none"> - міжнародна (іноземна) - національна (внутрішня)
За характером використання рекреаційних ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> - кліматолікувальна, бальнеологічна, грязелікувальна - натуралістична, культурно-історична - маршрутна, прогулянкова і спортивна, промислово-прогулянкова, купально-пляжна, водно-спортивна, водно прогулянкова, підводне плавання, риболовля, мисливська, гірськолижна, альпінізм
За головним мотивом рекреації	<ul style="list-style-type: none"> - лікувальна - пізнавальна - оздоровча і спортивна

Джерело: складено автором на основі даних [7]

Рекреаційна діяльність стає все більш диверсифікованим видом господарської діяльності. Наразі фактично кожна галузь в господарстві так чи інакше втягнуті у надання послуг із відпочинку та лікування. Деякі з них, такі як наприклад транспорт, будівництво і ремонт, комунальне господарство, агропромисловий комплекс, охорона здоров'я, соціальна допомога тощо, з року в рік розширюють власну діяльність у сфері туризму та рекреації.

1.3 Характеристика та стратегії розбудови рекреаційного туризму

Україна відноситься до країн з перехідною економікою, що має досить середній рівень соціально-економічного розвитку. Тим самим характеризує національний туристичний ринок, як реформований тип формуючи ринкову структуру відповідно до європейських стандартів.

Україна багата найрізноманітнішими в Центральній Європі запасами ресурсів для розвитку санаторно-курортного лікування. Однак їх використання на даному етапі не можна назвати ефективним через наступні чинники: застаріла технічна база, слабе державне фінансування, що спричиняє зниження конкурентоспроможності, неприбутковість підприємств. Зменшення кількості підприємств посприяла невідповідність високій вартості послуг та низькій якості обслуговування, вплинуло на скорочення попиту та зменшення завантаженості підприємств.

Територіальна розмежування туристичних підприємств є відображенням територіальну структуру попиту на ринку. Найбільший попит у Києві. Далі коливається від південного заходу країни до сходу: досить високий в Волинській, Закарпатській, Одеській, Тернопільській, Херсонській областях, досить малий - у Донецькій, Кіровоградській, Луганській та Хмельницькій областях.

Основною проблемою сповільнення розвитку туризму можна виділити досить низьке державне фінансування. Також помітна відсутність внутрішніх та зовнішніх інвестицій для повноцінного розвитку туризму. Неприятливі умови, обумовили ситуації в якій з наявних більше 3 тис. туристичних підприємств, що мають ліцензії та інші підтвердженні законні права на реалізацію туристичного продукту та надання туристичних послуг, фактично працюють менше третини.

Також туристична галузь в усьому світі зазнала збитків внаслідок заходів щодо протидії пандемії COVID-19. Водночас, ситуацію, що склалася, необхідно розглядати не лише як проблему, але і як наявні можливості для вихід туристичної сфери в Україні на якісний новий рівень.

З метою прискорення відновлення даної сфери в умовах епідемічних ризиків пропонуються наступні заходи (див. Таблицю 1.6):

Таблиця 1.6 Призначені заходи для відновлення після карантину

Відповідальний орган	Заходи
Міністерству охорони здоров'я:	<ul style="list-style-type: none"> - запровадження комплексних заходів для забезпечення становлення рекреаційної та туристичної сфер в умовах посилення карантинних обмежень у разі настання третьої хвилі поширення інфекції «COVID-19» - посприяти розробці та впровадженню комплексних спеціалізованих оздоровчих програм;
Міністерству культури та інформаційної політики (МКІП):	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження інформаційно-реklamних кампаній під гаслом «Відпочивай в Україні», що будуть спрямовані на популяризацію відпочинку на вітчизняних курортах з орієнтацією на осіб, які будуть орієнтувати свій попит на внутрішній туризм; - розробка механізму гарантування втрат туристів від скасування поїздки внаслідок швидкого поширення епідемії шляхом надання ваучерів на скасовані бронювання, які діятимуть до кінця 2022 року.
Міністерству соціальної політики:	<ul style="list-style-type: none"> - сприяти впровадженню механізмів здійснення часткової оплати вартості путівок осіб, які перенесли COVID-19 у тяжкій формі;

Продовження таблиці 1.6

Відповідальний орган	Заходи
Міністерству інфраструктури:	- рекомендувати Укрзалізниці задля збільшення терміну бронювання квитків понад термін 45 днів;
Місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування за підтримки та методичної допомоги Міністерства розвитку громад та територій:	<ul style="list-style-type: none"> - ініціювання створення в громадах амбулаторної мережі надання допомоги усім туристам в умовах підвищених ризиків різних інфекційних захворювань; - в регіонах, що є привабливими для внутрішнього туризму розробити підготовку регіональних стратегій стимулювання напрямів розвитку туризму та рекреації в посткарантинних умовах; - контролювати та сприяти облаштування, модернізацію різних закладів роздрібної торгівлі, побутового обслуговування та громадського харчування з метою забезпечення дотримання протиепідемічних вимог.

Джерело: складено автором на основі даних [11].

Також Кабінет Міністрів України затвердити «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 5 серпня 2020 р. №695. Ця Стратегія є основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах і регіонах в інтересах людини, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, єдності держави,

збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для нинішнього та майбутніх поколінь українців.

Висновки до розділу 1

Визначена сутність ринку туристичних послуг, що полягає в задоволенні потреб населення в тих послугах, що пов'язані із відпочинком та змістовним проведенням дозвілля в подорожі. Названі суб'єктами та об'єкти туристичного ринку. До перших відносять юридичних та фізичних осіб, котрі задіяні в виробництві та організації споживання туристичного продукту туристами, інші являються туристами-споживачами туристичного продукту.

Чинники впливу поділяються на внутрішні (попит та пропозиція; маркетингова політика; сегментація туристичного ринку) та зовнішні (політичні, економічні та фінансові; демографічні та соціальні). України має значні конкурентні переваги на світовому ринку в пропозиції та реалізації туристичного продукту. До них відносять: вигідне географічне розташування курортних комплексів, сприятливий та різноманітний клімат України, багатство природно-рекреаційних ресурсів та досить розгалужений база санаторно-курортного сектору.

В результаті дослідження розкритий різні класифікації рекреаційного комплексу: за типами, ознаками та видами діяльності.

Основними проблемами сповільнення розвитку туризму є застаріла технічна база, слабе державне фінансування, що спричиняє зниження конкурентоспроможності, неприбутковість підприємств. Стратегічні цілі розвитку сфери туризму та курортів з урахуванням сучасного стану і тенденцій розвитку України на період до 2027 року представлені в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. №695 «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки».

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

2.1 Нормативне забезпечення аналізу рекреаційного туризму України

Наразі формування та розвиток ринку рекреаційно туристичних послуг здійснюється шляхом регіонального та державного регулювання. Регулювання туристичної діяльності – це вплив компетентних органів державної влади та управління на економічну поведінку суб'єктів рекреаційної діяльності з метою досягнення пріоритетів та завдань державної політики у розвитку туристичнох сфери.

Необхідною умовою та невід'ємною складовою ефективного державного регулювання є встановлення правових норм, оскільки саме в законодавчому полі формуються його основи, визначаються найважливіші параметри й чинники, здійснюється нормативно-правова регламентація.

Одним з центральних понять в туристичній галузі є поняття політики туристичної. Воно полягає в основі механізму управління сферою туристичних послуг на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Туристична міжнародна політика включає так звані конвенціональні заходи та впливи, які здійснює Всесвітня туристична організація (ЮНВТО) – міжурядова організація, створена під егідою ООН у 1975 році. [15]

Основними функціями ЮНВТО є:

- організація спеціалізованих конференцій та семінарів;
- розробка міжнародних туристичних програм і прогнозів;
- проведення досліджень у сфері туризму;
- участь у вирішенні кадрових питань для сфери туризму.
- презентація статистичних, аналітичних, методичних матеріалів;

Разом з ЮНВТО у формуванні і реалізації світової туристичної політики беруть участь різні міжнародні організації: Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня торгова організація, науки і культури (ЮНЕСКО), Міжнародна організація цивільної авіації, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація праці, Організація економічного співробітництва і розвитку, Європейський Союз тощо.

До принципів міжнародної туристичної політики прислухається й Україна. Суб'єктами державної туристичної політики можна вважати органи державної влади, які несуть відповідальність за її формування та реалізацію, а також інші недержавні структури, відповідальні за туристичну діяльність.

Процес регулювання діяльності туристично-рекреаційного сектору здійснюється на основі Законів України «Про курорти», «Про природнозаповідний фонд України», «Про туризм», а також Цивільного Кодексу України, Господарського Кодексу України, Земельного Кодексу України, Податкового Кодексу України.

Основними цілями державного регулювання в галузі туризму є: [16].

- захист прав та законних інтересів туристів, безпека туризму, власників або будівель та споруд, користувачів земельних ділянок;
- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я;
- підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності, створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму;
- врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій, збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля;

Зокрема, в Законі України «Про туризм» прямо вказується на те, що визначення основних напрямів державної політики у сфері туризму належить до виключних повноважень Верховної Ради України [17]. Відповідно, регулювання державної політики в сфері туристичної діяльності безпосередньо належить до

обов'язків Кабінету Міністрів, центрального органу виконавчої влади в галузі туризму, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевого самоврядування.

Створення досконалих державних інструментів регулювання цієї сфери, здійснення низки заходів щодо впровадження та узгодження розвитку сфери на всіх рівнях господарювання, удосконалення нормативно-правової бази, забезпечення необхідним фінансуванням наша країна може стати провідною туристичною державою світу.

Рекреаційно-туристична діяльність в Україні регулюється нормативно-правовими актами до яких відносять:

1. Укази Президента України:

- «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України».
- «Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму»;
- «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2020 року»;

2. Верховна Рада України

- «Про впорядкування управління природними, біосферними заповідниками та національними природними парками»;
- «Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні».
- «Про впорядкування управління заповідниками та національними природними парками»;
- «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки»;

3. Кабінет Міністрів України

- «Про внесення змін до переліку населених пунктів, віднесених до курортних».

- «Про затвердження Положення про Державну службу туризму і курортів»;
- «Про затвердження Державної програми розвитку туризму»;

Сучасну схему ієрархії керування туристською діяльністю в Україні представлено на рисунку 2.1.

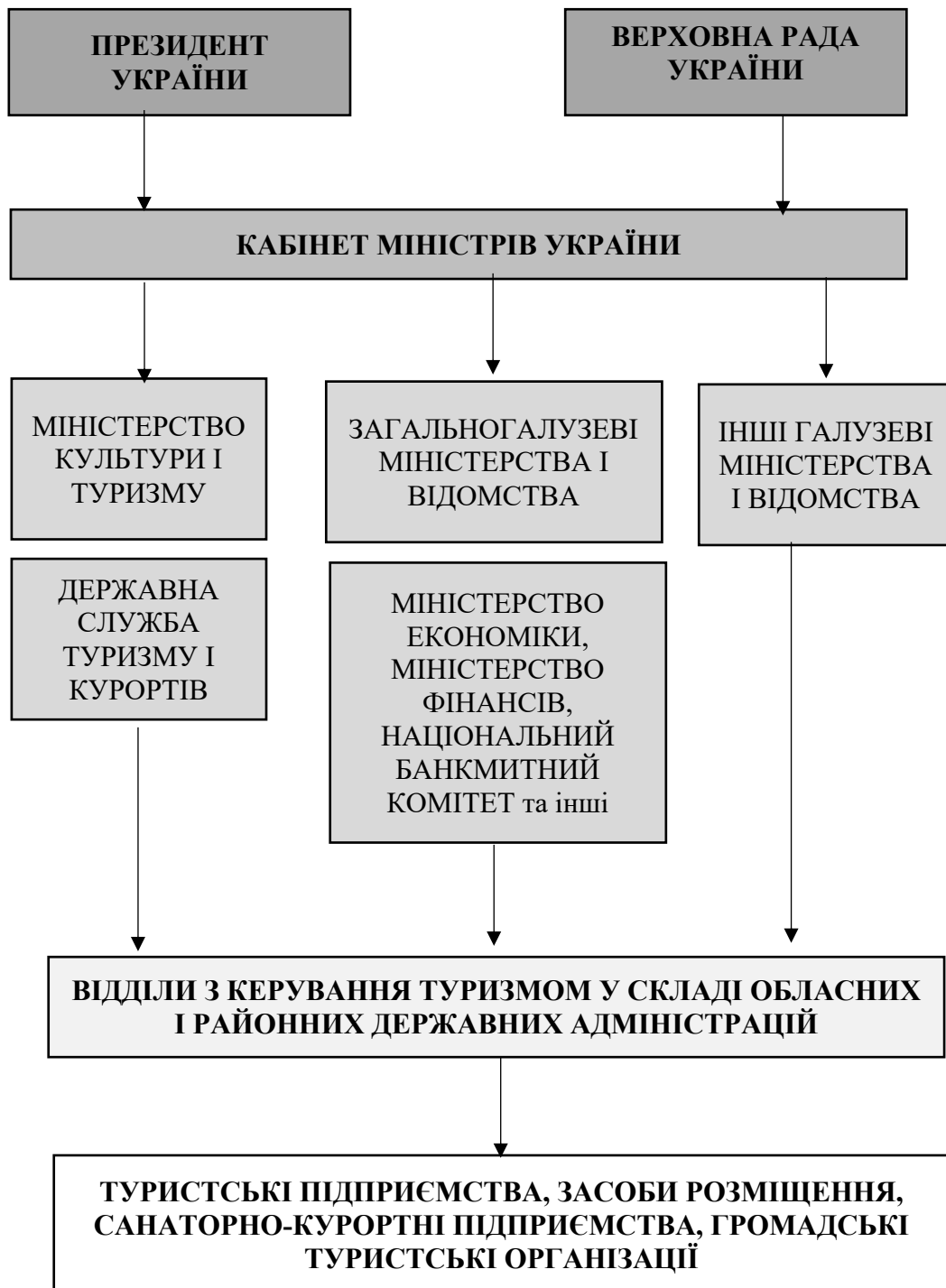

Рисунок 2.1 – Ієрархія керування туристською діяльністю в Україні

Джерело: складено автором на основі [18].

Механізм регулювання туристичної діяльності на загальнодержавному та регіональному рівнях полягає в чіткому розподілу всіх повноважень зберігаючи їх взаємозв'язок. Адже метою організаційного управління є забезпечення ефективної політики в сфері туризму.

Відповідно до законодавства керування в туризмі послідовно здійснюється таким чином: Президент, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації та інші органами в межах своїх обов'язків.

Підвищення якості інституційного забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в країні та розвиток нормативно-правового забезпечення, а також формування правового поля для розбудови цього виду туризму та залучення інвестицій у цю галузь має бути першочерговим завданням для її ефективного розвитку. [19]

2.2 Система статистичних показників аналізу рекреаційного туризму України

Проведення статистичного аналізу рекреаційно-туристичної галузі України відбувається задля оцінювання стану та перспективі розвитку туризму в Україні, а саме:

- виявити теоретично-методичні особливості характеристики рекреаційного туризму України;
- здійснити аналіз чинників та умов функціонування рекреаційного туризму України;
- ідентифікувати організаційно-економічні засоби формування системи рекреаційного туризму України;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети розвитку рекреаційного туризму України.

Формування методологічної бази і системи показників рекреаційного туризму України слугували законодавчі й нормативні документи України та праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, науково-інформаційні видання, Internet-ресурси. Туристична діяльність характеризується кількісними та якісними показниками результативності функціонування санаторнокурортних та оздоровчих закладів. В таблиці 2.1 представлена типологія статистичних показників [20].

Таблиця 2.1 Типологія статистичних показників

За способом обчислення	
Первинні статистичні показники	визначаються шляхом зведення та групування даних і подаються у формі абсолютних величин.
Похідні статистичні показники	обчислюються на базі первинних або вторинних показників і мають форму середніх чи відносних величин.
За ознакою часу	
Інтервальні статистичні показники	характеризують явище або процес за певний час (день, місяць, рік), наприклад, уведення в дію житла, перевезення вантажів тощо.
Моментні статистичні показники	характеризують явище або процес на певний момент часу, наприклад, протяжність нафтопроводів на кінець року, залишки обігових коштів на початок місяця.
За ступенем охоплення одиниць статистичної сукупності	
Індивідуальні статистичні показники	характеризують окрему одиницю статистичної сукупності.
Групові статистичні показники	формується в результаті групування і зведення індивідуальних статистичних показників.
Загальні статистичні показники	характеризують групу одиниць статистичної сукупності, яка становить собою частину чи статистичну сукупність у цілому.

Джерело: складено автором на основі [20].

Всю систему показників статистики туризму можна згрупувати за різними напрямом дослідження та за ознакою значення для певної групи суспільства, що можуть бути зацікавлені в розрахунку таких показників (див. Рисунок 2.2).

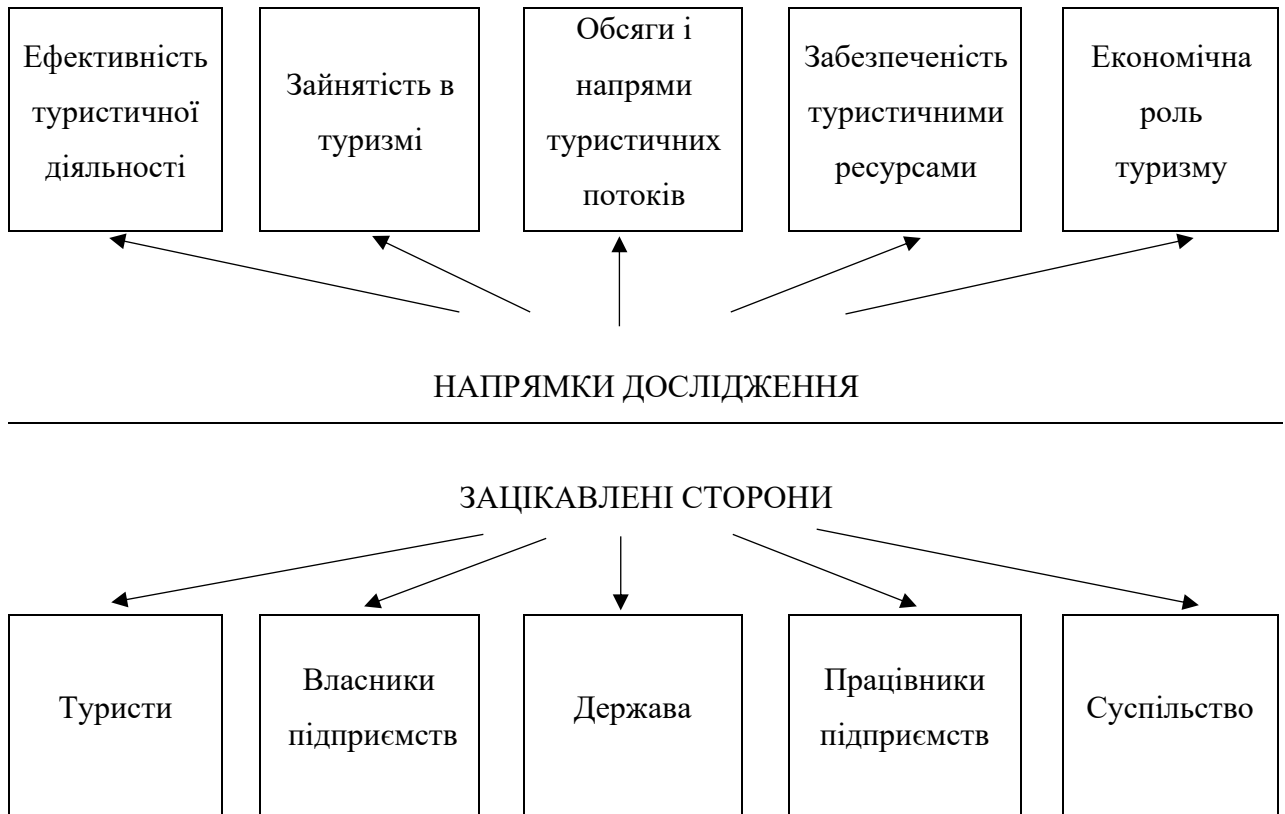

Рисунок 2.2 – Сукупність показників статистики туризму

Джерело: складено автором на основі [21]

На їх основі можна здійснювати фінансового аналізу інвестиційної привабливості галузі туризму. Після розрахунків даних показників цією інформацією користуються самі підприємства та інвестори.

На базі п'яти напрямів дослідження туризму формується основна систему показників статистичного аналізу. Алгоритми розрахунку таких показників представлені на рис. 2.3. [21]

Рисунок 2.3 – Система показників статистики туризму

Джерело: складено автором на основі [22].

Показники ефективності туристичної діяльності являються основою для фінансового аналізу інвестиційної привабливості галузі туризму.

Показники зайнятості статистики туризму являють вираження ефективності роботи кадрової політики починаючи від підприємства до глобального рівня.

Показники обсягів та напрямів туристичних створені для керівників туристичних підприємств, оскільки має прямий зв'язок з вибором спеціалізації підприємства.

Показники оцінки стану туристичних ресурсів описують потенціал туристичного регіону.

Нині показники ефективності діяльності зменшилась майже удвічі. Про це свідчать дані статистичних бюлетенів за 2015–2019рр. про кількість засобів розміщення санаторно-курортного та оздоровчого типу.

В 1990 р. в Україні налічувалось та працювало близько 4 тис. санаторно-курортних та оздоровчих закладах. Вже у 2005 році ця кількість різко зменшилась до суми 3 тис. та зберігла цю тенденцію до 2010 року. Рівень курортного сектору в 2019 р. – складає тільки 1 390 од. (див. Таблицю 2.2).

Таблиця 2.2 Структура засобів розміщення санаторно-курортного та оздоровчого типу в Україні

Вид колективного засобу розміщення	од. вим.	Кількість КЗР					Зміна значень показників 2015 - 2019 рр	
		2015	2016	2017	2018	2019	Абсолютне відхилення, од.	Відносне відхилення, %
санаторії	од.	184	172	169	160	153	-31	-16,85
	%	9,96	10,11	10,41	10,66	10,97		
дитячі санаторії	од.	111	107	103	99	95	-16	-14,41
	%	6,01	6,29	6,34	6,59	6,84		
пансіонати з лікування	од.	14	12	12	11	10	-4	-30,95
	%	0,76	0,71	0,74	0,71	0,70		
санаторії-профілакторії	од.	79	63	55	42	30	-49	-62,45
	%	4,28	3,70	3,39	2,78	2,13		

будинки відпочинку	од.	12	11	14	14	15	3	27,78
	%	0,65	0,65	0,86	0,95	1,10		
пансіонати відпочинку	од.	64	62	53	49	43	-21	-32,55
	%	3,47	3,64	3,26	3,24	3,11		
бази відпочинку, інші заклади відпочинку	од.	1372	1265	1212	1123	1043	-329	-23,98
	%	74,28	74,32	74,63	74,80	75,04		
оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	од.	11	10	6	4	2	-9	-81,82
	%	0,60	0,59	0,37	0,27	0,11		
РАЗОМ		1 847	1 702	1 624	1 501	1 390	-455	-24,63

Джерело: складено автором на основі [23].

Питома вага, а саме від 74,28% до 75,04% засобів розміщення представлені – базами відпочинку. Найменшу частину – від 0,60% до 0,11% займають оздоровчі заклади 1-2 денного перебування. Однак прослідковується загальна тенденція зменшення кількості всіх цих установ – скоротилася на 455 од., або на 24,63%.

Стрімке зменшення кількості об'єктів розміщення спостерігається серед санаторіїв-профілакторіїв – на 49 од. Незважаючи на невелике зростання будинків відпочинку (на 4 од.), яке спостерігалось в період 2016–2017рр., рекреаційно-туристичний комплекс України не відновив власні показники розвитку, що були здобуті в 1990 та 2005 рр., та налічували 3 782 та 3 152 курортно-рекреаційних засобів розміщення відповідно.

На рисунку 2.4 представлений ще один із суттєвих показників, спроможних визначити ефективність функціонування засобів розміщення санітарно-курортного профілю, є кількість осіб, котрі були оздоровлені на базі зазначених закладів.

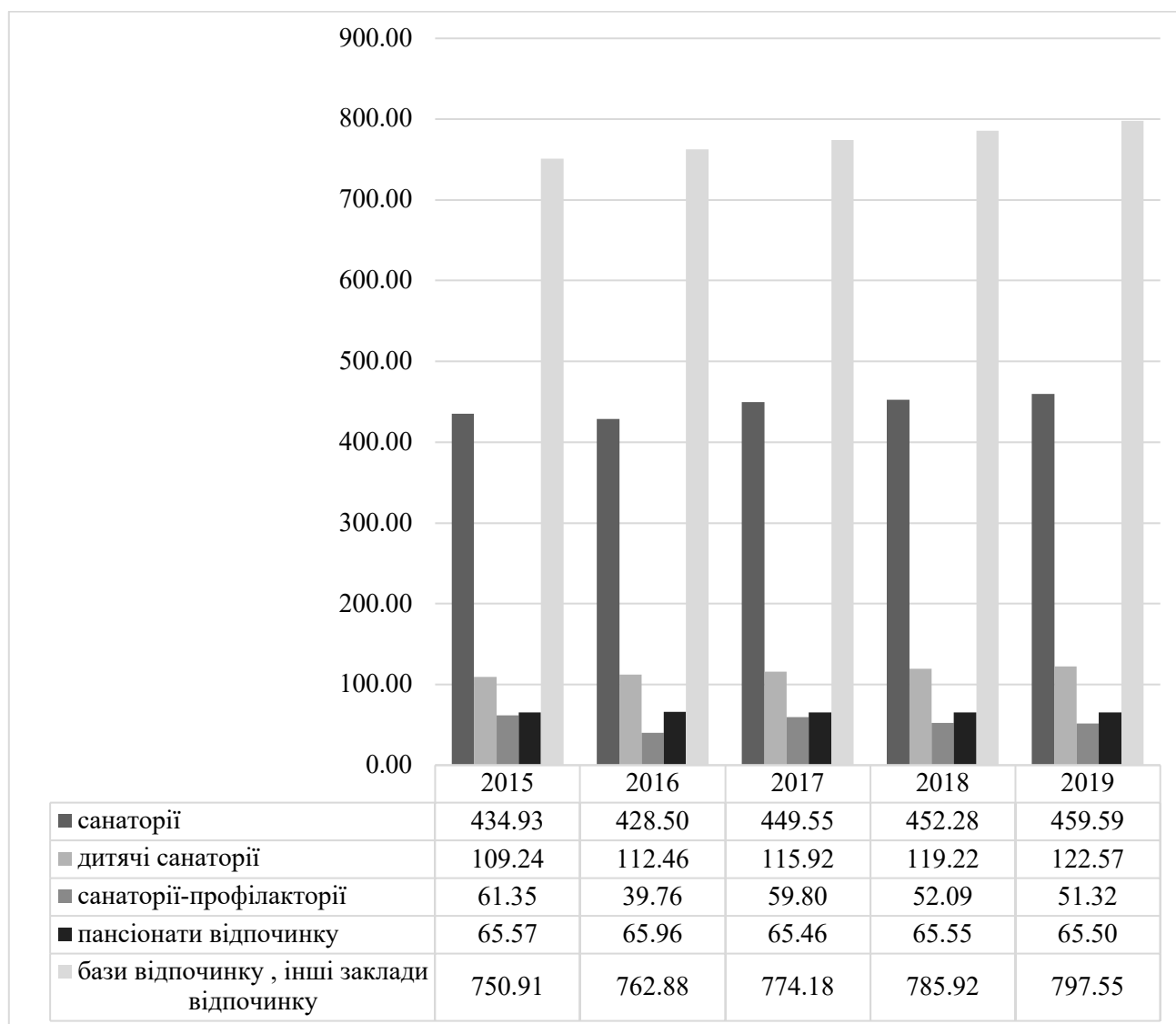

Рисунок 2.4 – Чисельність відпочиваючих у КЗР санаторно-курортного та оздоровчого типу в Україні, тис.осіб.

Джерело: складено автором на основі [23].

Варто зазначити, що зменшення кількості закладів ніяк не вплинуло на спад кількості туристів, що користуються КЗР санаторно-курортного та оздоровчого профілю. Якщо за 2015–2019рр. загальна кількість засобів розміщення скоротилася на третину, то чисельність відпочиваючих залишилась стабільно незмінною. Найбільша частина припадає на бази відпочинку і складає майже 50% (750,91 тис. – 785,92 тис. осіб) від загальної кількості всіх відпочиваючих.

Для повноцінної оцінки рівня та стану необхідно розглянути динаміку доходів від наданих послуг за ті самі 5 років (2015 – 2019рр.), при зменшенні

загальної кількості колективних засобів розміщення санаторно-курортного комплексу (див. Таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 Доходи від наданих послуг у засобах розміщення санаторно-курортного та оздоровчого типу в Україні

Вид колективного засобу розміщення	од. вим.	Доходи (без ПДВ) від наданих послуг				
		2015	2016	2017	2018	2019
санаторії	млн.грн	1 813,25	197,10	2 498,08	2 187,65	2 530,07
	%	65,12	13,84	65,08	58,56	59,35
дитячі санаторії	млн.грн	80,54	150,84	179,91	236,47	286,16
	%	2,89	10,59	4,69	6,33	6,71
пансіонати з лікування	млн.грн	40,88	56,56	68,39	82,79	96,54
	%	1,47	3,97	1,78	2,22	2,26
санаторії-профілакторії	млн.грн	183,85	213,97	217,91	239,30	256,33
	%	6,60	15,02	5,68	6,41	6,01
будинки відпочинку	млн.грн	12,47	16,35	17,00	19,81	22,08
	%	0,45	1,15	0,44	0,53	0,52
пансіонати відпочинку	млн.грн	116,79	154,48	118,58	131,74	132,64
	%	4,19	10,84	3,09	3,53	3,11
бази відпочинку , інші заклади відпочинку	млн.грн	534,48	629,96	732,76	830,69	929,83
	%	19,19	44,22	19,09	22,23	21,81
оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	млн.грн	2,40	5,22	5,60	7,61	9,21
	%	0,09	0,37	0,15	0,20	0,22
РАЗОМ		2 784,66	1 424,50	3 838,25	3 736,06	4 262,85

Джерело: складено автором на основі [23].

Відповідно до результатів можна побачити позитивну тенденцію збільшення доходу від наданих послуг. Порівняно з 2015 роком (2 784,66 млн.грн), дохід у 2019 році складав 4 262,85 млн. грн., що майже удвічі більше.

Аналіз регіональної структури санаторно-курортної бази необхідний для перевірки впливу відсутності коректних даних окупованих територій, як причина

зменшення кількості закладів, та послідовних результатів. На рисунку 2.5 наведений розподіл кількості спеціалізованих засобів розміщування за регіонам.

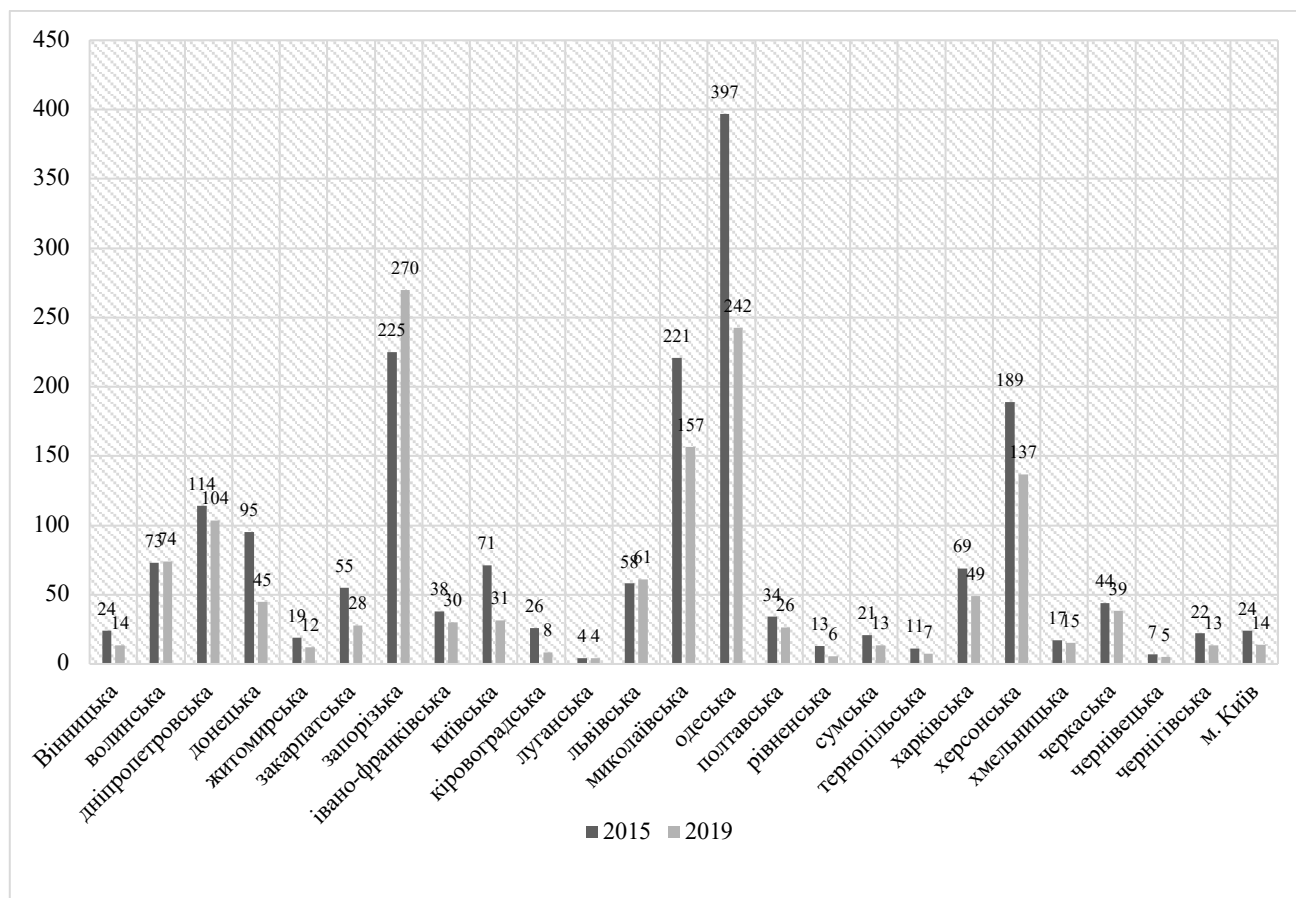

Рисунок 2.5 – Кількість спеціалізованих засобів розміщування за регіонам
Джерело: складено автором на основі [23].

Регіональної структура санаторно-курортного комплексу України показує, що зменшення кількості колективних засобів розміщення відбувається не через відсутність точних даних із тимчасово окупованих територій. Однак навіть у популярних з організації лікувально-оздоровчого туризму областях припинили діяльність певна кількість санаторіїв, зокрема: на Херсонщині (52 заклади), Одещині (155 закладів) та Миколаївщині (67 заклади).

Позитивною тенденцією до збільшення кількості закладів є у Запорізької та Львівської областях по 45 та 3 закладів відповідно. Незмінний показник протягом 5 років (2015 – 2019рр.) залишається у Волинській області – 73 заклади.

У 2019 році загальна сума надходжень від туристичного збору до місцевих бюджетів склала 196,2 млн грн., що на 216,3 % більше, ніж у попередньому році (див. рисунок 2.6)

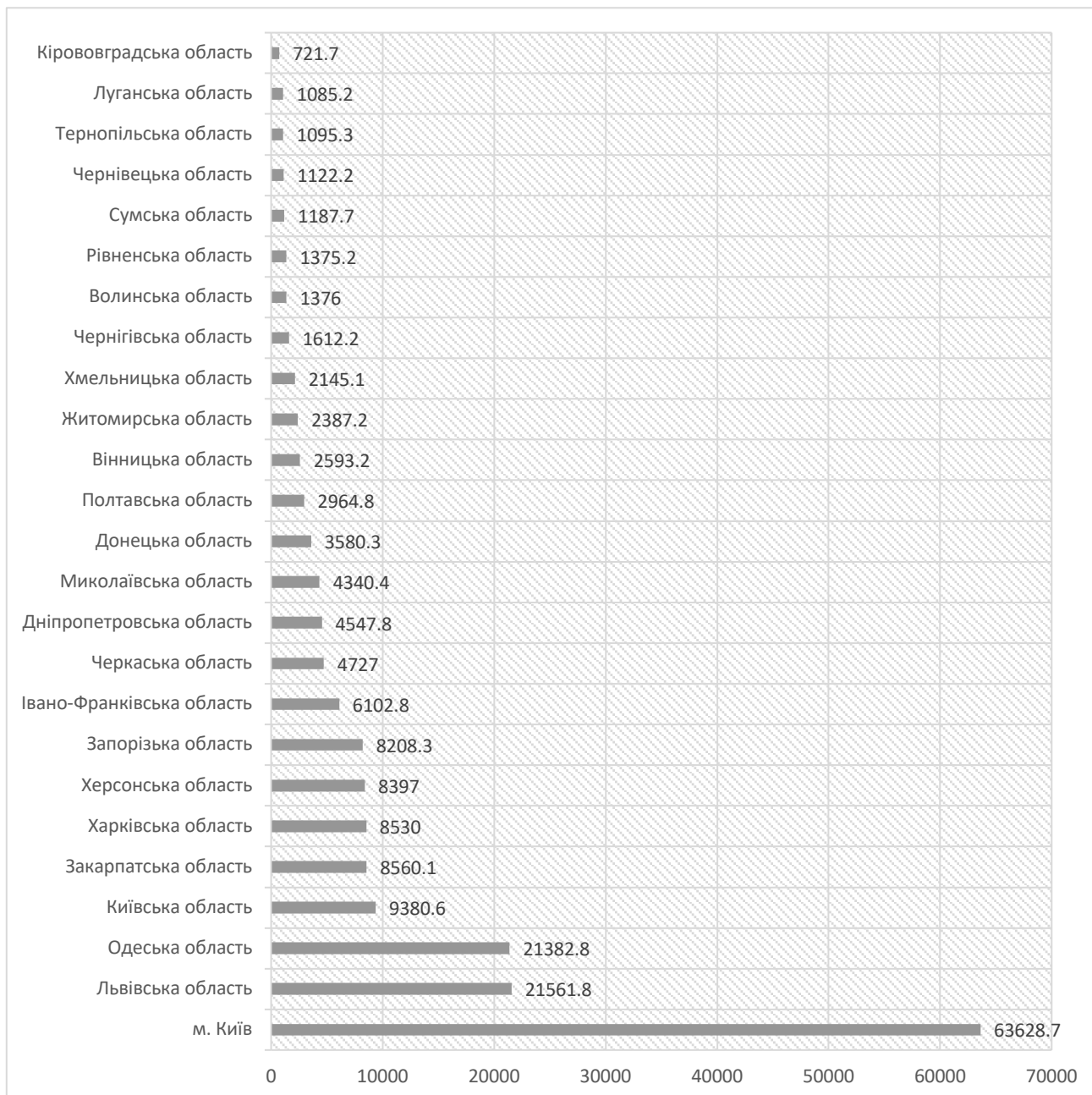

Рисунок 2.6 – Обсяг надходжень від туристичного збору у зведеному бюджеті області, тис. Грн

Джерело: складено автором на основі [24].

«Зростання обсягів надходжень від сплати туристичного збору відбулось внаслідок зміни підходу до його нарахування на підставі Закону України від

23.11.2018 №2628 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів», зокрема з 1 січня 2019 року граничні ставки збору встановлюються місцевими радами у розмірі до 0,5 % (для внутрішнього туризму) та до 5 % (для в'їзного туризму) від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного (податкового) року для однієї особи за одну добу тимчасового розміщення.»

Аналіз даних на основі групування регіонів за обсягом надходжень туристичного збору до зведених бюджетів регіонів України та м.Київ (див. рисунок 2.7) свідчить про суттєву диференціацію даного розподілу у регіональному вимірі та виокремлює найбільш та найменш туристично привабливі регіони України.

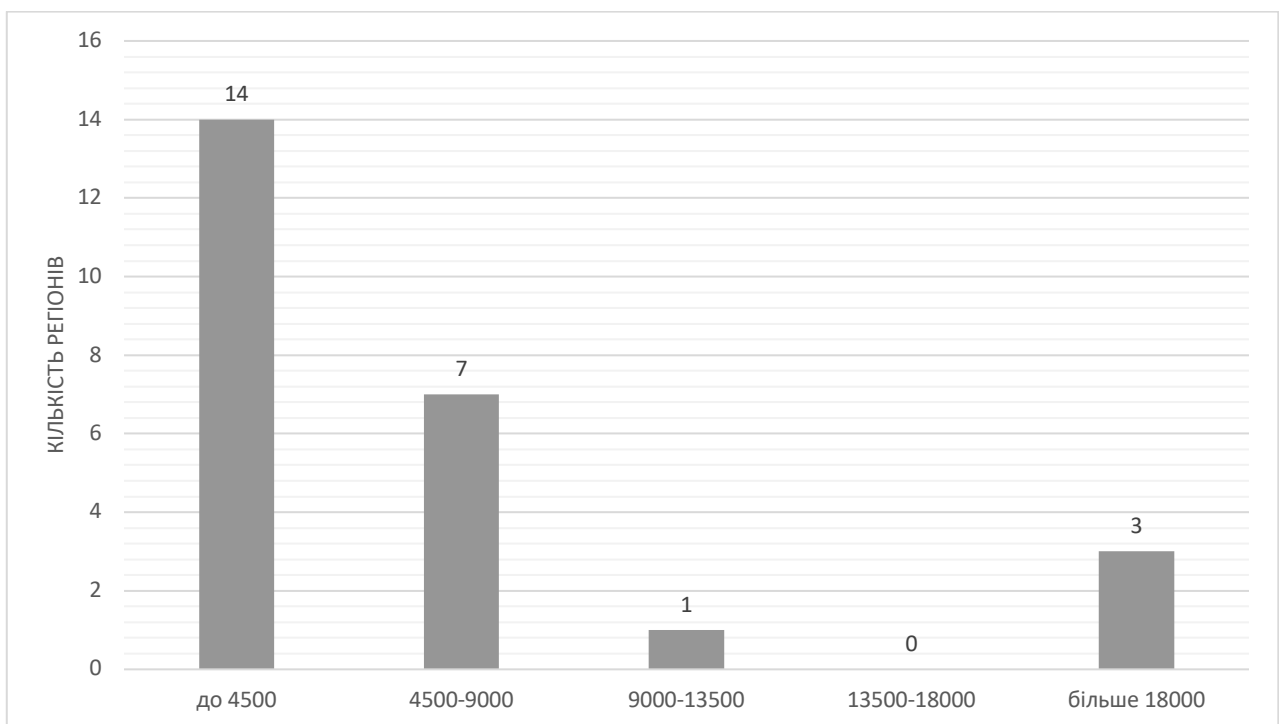

Рисунок 2.7 – Групи регіонів за обсягом надходжень від туристичного збору до місцевих бюджетів

Джерело: складено автором на основі [24].

«Зокрема до групи з найбільшими обсягами залучення від туристичного збору, проте найменш чисельнішої (Група 5), віднесено м.Київ, Одеську та Львівську

області. До найчисельнішої групи з найменшими обсягами залучення туристичного збору (від 721,7 тис. грн до 4340,4 тис. грн) (група 1) віднесено 14 регіонів.»

Основною причиною даного результату стану туристичної галузі в Україні є окуповані дії на Сході країни та страх іноземних туристів перед війною, щоб відвідувати Україну, не менш важливим фактором також є слабкий рівень розвинутої інфраструктура туристичної сфери, низька кількість кваліфікованих спеціалістів, що працюють на туристичному ринку.

2.3 Статистичні методи оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу галузі

Систематичне отримання інформації і використання її для вибору напрямку розвитку туристичного ринку можливо за умови реалізації певних методик аналізу ринку. В таблиці 2.4 представлені одні з основних методик аналізу туристичного ринку.

Таблиця 2.4 Основні методики аналізу туристичного ринку

№	Методики	Основний зміст
1.	Галузевий аналіз	Визначення привабливості туристичної галузі та зрозуміння структури і динаміки галузі.
2.	Територіальний аналіз	Здійснення аналізу туристичного ринку за географічною ознакою, виявлення привабливих туристичних зон країни, туристичних продуктів тощо.
3.	Факторний аналіз	Опис внутрішньої структури показника, виділення і оцінка основних факторів, що сприяють розвитку туристичного ринку в країні.

Джерело: складено автором на основі [25].

Статистичне дослідження проводять у три етапи:

- Першим етапом є збирання інформації, яке здійснюється методом статистичного спостереження.
- На другому етапі проводять статистичне зведення матеріалів спостереження.
- На третьому етапі, результати зведення мають бути проаналізовані.

Для першого етапу необхідно визначити об'єкт спостереження. В сфері туризму об'єктами статистичного спостереження можуть бути (див. рисунок 2.8):

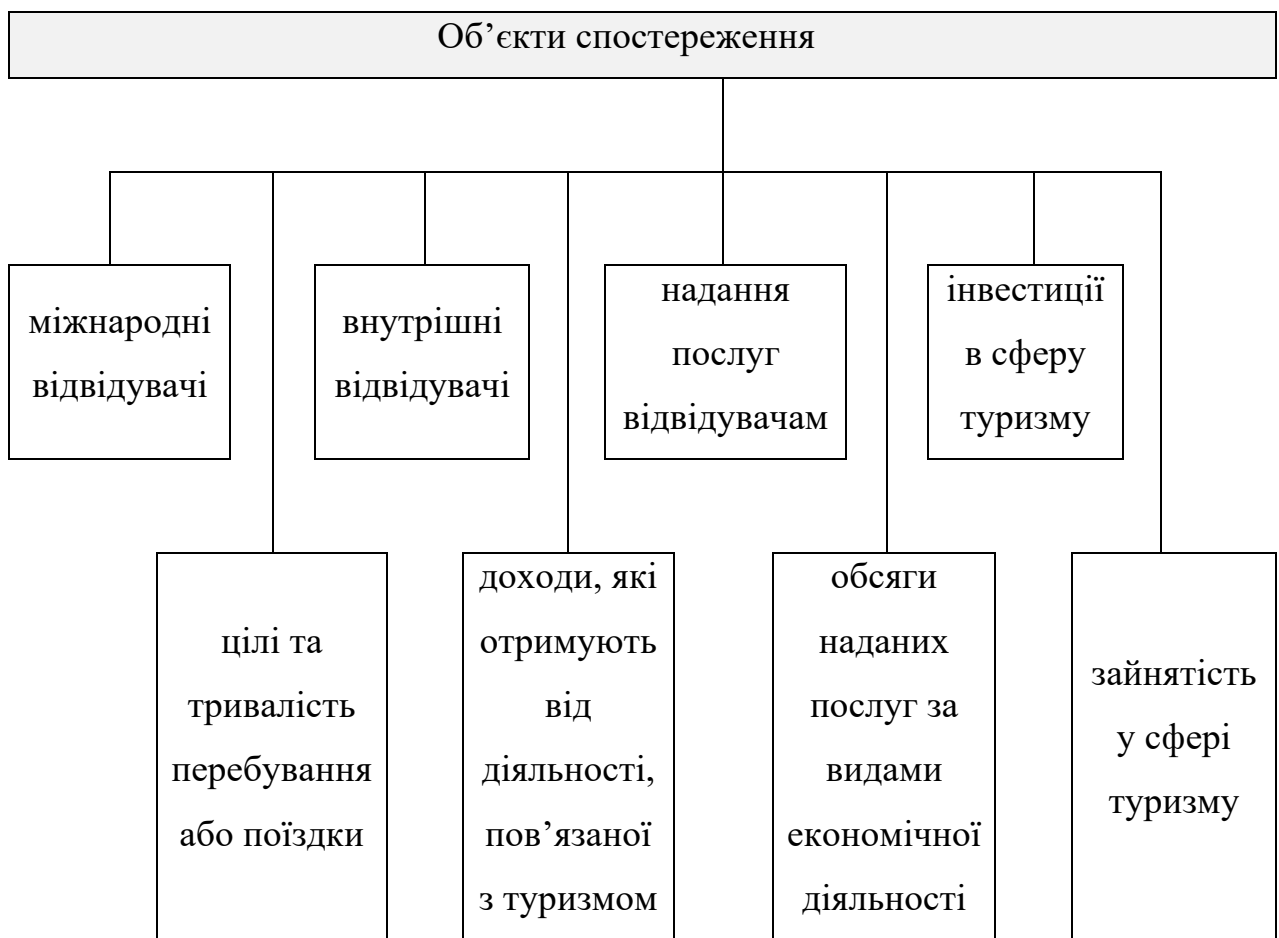

Рисунок 2.8 – Об'єкти статистичного спостереження.

Джерело: складено автором на основі [25].

Об'єкт спостереження виступає як сукупність, що складається з окремих елементів – одиниць спостереження. Вибір одиниць спостереження може залежить від цілей дослідження.

Істотним кроком проведення статистичного спостереження безпосередньо є визначення організаційної форми його здійснення. Існують наразі дві організаційні

форми статистичного спостереження, для статистичного аналізу туризму: спеціально спостереження та звітність.

Державна служба статистики України займається розробкою форм державної статистичної звітності в туризмі. У таблиці 2.5 подано назву органу, що здійснює статистичне спостереження, та номер й найменування основних форм статистичної звітності в туризмі.

Таблиця 2.5 Державна статистична звітність у туристичній діяльності

Назва органу, що здійснює статистичне спостереження	Номер та найменування статистичної форми
Адміністрація Державної прикордонної служби України	№ 3-ПВУ “Зведений звіт про іноземців, які в’їхали до України”
	№ 2-ПВУ “Зведений звіт про виїзд громадян України за кордон”
	№ 1-ПВУ “Зведений звіт про пропуск осіб та транспортних засобів через державний кордон України”
Державна туристична адміністрація України	№ 1-ТУР “Звіт про діяльність туристичної організації”
Державна служба статистики України	№ 1-готель “Звіт про роботу готелю”
	№ 1-ОТ “Звіт дитячого оздоровчого закладу (табору)”
	№ 1 послуги “Звіт про обсяги реалізованих послуг”
	№ 1-курорт “Звіт санаторно-курортного (оздоровчого) закладу”

Джерело: складено автором на основі [23].

У результаті статистичного спостереження ми отримуємо дані щодо окремих одиниць сукупності. Ціллю статистичного дослідження є виявлення закономірностей, які притаманні курортно-санаторному комплексу та туризму та у

цілому. Важливим вважається здійснити другий етап дослідження, а саме зведення та групування даних спостереження.

Висновки до розділу 2

Поняття туристичної політики лежить в основі механізму управління сферою туристичних послуг на національному, регіональному та місцевому рівнях. Нормативне забезпечення дослідження ринку праці в Україні має ієрархічну структуру, яку очолює Конституція України і здійснюється цілим рядом нормативних актів, які мають різну юридичну силу.

Україна регулює сферу туризму принципами міжнародної туристичної політики. Суб'єктами державної туристичної політики вважають органи державної влади, які є відповідальними за її формування та реалізацію, а також недержавні структури, відповідальні за туристичну діяльність.

Сучасна система показників статистики туристичної діяльності відповідає загальній типології статистичних показників та поділяється: за способом обчислення, за ознакою часу, за ступенем охоплення одиниць статистичної сукупності. На основі проведеного дослідження виділено: показники ефективності туристичної діяльності, показники зайнятості статистики туризму, показники обсягів та напрямів туристичних, показники оцінки стану туристичних ресурсів описують потенціал туристичного регіону.

Статистичні методи аналізу структури та динаміки туризму достатньо розвинені та різноманітні. Вони дозволяють дослідити та оцінити тенденцію розвитку основних показників, які характеризують туристичну діяльність.

Відповідно до аналізу та оцінки стану ринку туристичних послуг в Україні, прослідковується загальна тенденція зменшення кількості всіх об'єктів розміщення на 24,63%. Однак, зменшення кількості закладів ніяк не вплинуло на спад кількості туристів, що користуються КЗР санаторно-курортного та оздоровчого профілю. Також закриття певної кількості закладів санаторно-курортного та оздоровчого типу в Україні, не вплинуло на зменшення суми доходу в даній галузі. Аналіз

регіональної структури показав, що зменшення кількості колективних засобів розміщення відбувається не через відсутність точних даних із тимчасово окупованих територій. Проте відбулось зростання обсягів надходжень від сплати туристичного збору відбулось внаслідок зміни підходу до його нарахування.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

3.1 Моделювання рівня туристично-рекреаційного сектору на основі дослідження регіонів України

Об'єктом дослідження для побудови регресійної моделі було обрано Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, у сфері рекреаційного туризму, як один з найважливішим показників діяльності даної галузі. Даний показник найбільш помітно та зрозуміло показує рівень туризму в країні та можливі напрямки його розвитку. З одного боку збільшення обсягу реалізованих товарів та послуг – це зростання виробництва й зайнятості населення, поява нових робочих місць, здешевлення собівартості товарів і послуг, отже, і падіння цін на товар, що робить їх доступнішими для населення. З іншого боку надмірне збільшення різних послуг зробить вкладення для нерезидентів менш вигідним, вони припинять підживлювати фінансовий ринок доларами, і курс гривні відносно долара може впасти.

Тому для того, щоб пояснювальність моделі була досить високою, для дослідження були використанні річні дані з 2007 по 2019 рік п'яти лідируючих регіонів у туристично-рекреаційному комплексі, а саме Одеська, Львівська, Київська, Запорізька та Дніпропетровська області. Проблематика дослідження полягає у інтерпретації динаміки даного показника відповідно до залежності від різних теоретичних факторів впливу.

Було досліджено вплив дуже багатьох факторів: безробіття, кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами, кількість колективних засобів розміщування, капітальні інвестиції та індекси споживчих цін на товари та послуги.

Гіпотези, які будуть перевірятися в ході дослідження:

– Гіпотеза 1

Обсяг реалізованої продукції обернено залежить від кількості безробітного населення. Безробіття унеможлиблює або ж просто зменшують фінансову можливість людей використовувати всі блага та розваги туристичного сектору, саме тому, наявне зростання безробіття серед населення спричинить зменшенню обсягу реалізованих послуг та товарів туристично-рекреаційного комплексу.

– Гіпотеза 2

Обсяг реалізованої продукції прямо залежить від кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами. Зростання попиту на продукцію сприяє збільшенню пропозиції, таким чином збільшення кількості туристів, що будуть відвідувати туристично-рекреаційний комплекс, спричинить реалізацію нових послуг та товарів.

– Гіпотеза 3

Обсяг реалізованої продукції прямо залежить від кількості колективних засобів розміщування. Зі зростанням кількості колективних засобів розміщування, очікується поступове збільшення обсягу реалізованих послуг та товарів в даній сфері.

– Гіпотеза 4

Обсяг реалізованої продукції прямо залежить від капітальних інвестицій. Оскільки, капітальні інвестиції — це ті кошти, що спрямоані на збільшення основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів, а також на їх модернізацію та реконструкцію, то це прогнозовано розширить діапазон послуг та товарів для реалізації.

– Гіпотеза 5

Обсяг реалізованої продукції обернено залежить від індексу споживчих цін на товари та послуги.

Характеристика інформаційної бази для моделювання представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 Характеристика інформаційної бази для моделювання

Фактор	Позначення	Величина	Період	Область
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств	VP	тис. грн	2007-2019	Одеська
				Львівська
				Київська
				Запорізька
				Дніпропетровська
Кількість безробітного населення	UNEMPL	тис. осіб	2007-2019	Одеська
				Львівська
				Київська
				Запорізька
				Дніпропетровська
Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами	TOURIST	осіб	2007-2019	Одеська
				Львівська
				Київська
				Запорізька
				Дніпропетровська
Кількість колективних засобів розміщення	CMA	од.	2007-2019	Одеська
				Львівська
				Київська
				Запорізька
				Дніпропетровська
Капітальні інвестиції	CI	тис. грн	2007-2019	Одеська
				Львівська
				Київська
				Запорізька
				Дніпропетровська
Індекс споживчих цін на товари та послуги	CPI	%	2007-2019	Одеська
				Львівська
				Київська
				Запорізька
				Дніпропетровська

Джерело: складено автором на основі [26], [27], [28], [29], [30], [31] та власних розрахунків в програмі Eviews

Як вже було вказано раніше в ході виконання аналізу буде досліджено вплив п'яти факторів. Для покращення результатів моделювання та полегшення інтерпретації переведемо всі показники з абсолютних величин у логарифмічні.

Загальний вигляд даної моделі описаний рівнянням:

$$L_{VP} = \beta_0 + \beta_1 * L_{UNEMPL} + \beta_2 * L_{TOURIST} + \beta_3 * L_{CMA} + \beta_4 * L_{CI} + \beta_5 * CPI + u_i \quad (3.1)$$

де, L_{VP} – обсяг реалізованої продукції;

L_{UNEMPL} – безробітне населення;

$L_{TOURIST}$ – туристи;

L_{CMA} – КЗР;

L_{CI} – капітальні інвестиції;

CPI – індекс споживчих цін.

β_0 – коефіцієнт перед константою;

β_1 – коефіцієнт перед незалежною змінною №1;

β_2 – коефіцієнт перед незалежною змінною №2;

β_3 – коефіцієнт перед незалежною змінною №3;

β_4 – коефіцієнт перед незалежною змінною №4;

β_5 – коефіцієнт перед незалежною змінною №5.

Для перевірки незалежних показників на відсутність кореляції між ними, був проведений тест на наявність мультиколінеарності. Мультиколінеарність виникає, коли між незалежними змінними регресії наявна сильна кореляція. Це може спотворювати результати моделі та не дозволяє визначати окремий вплив кожної змінної на залежну. (див. рисунок 3.1).

Correlation

	L_UNEMPL	L_TOURIST	L_CMA	L_CI	CPI
L_UNEMPL	1.000000	0.325178	0.120046	0.089099	0.043924
L_TOURIST	0.325178	1.000000	0.436051	0.124467	-0.084701
L_CMA	0.120046	0.436051	1.000000	0.047972	0.175993
L_CI	0.089099	0.124467	0.047972	1.000000	0.032418
CPI	0.043924	-0.084701	0.175993	0.032418	1.000000

Рисунок 3.1 – Результати кореляційної матриці для перевірки на мультиколінеарність.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

В поданій вище кореляційній матриці між незалежними змінними є наявний прямий зв'язок між L_TOURIST та L_CMA, однак, він не сильний відповідно проблема мультиколінеарності – відсутня.

Проведення аналізу впливу незалежних змінних на залежні проводиться за допомогою пакету E-Views. Отримано наступні показники (див. Рисунок 3.2):

Dependent Variable: L_VP
 Method: Panel Least Squares
 Date: 04/09/21 Time: 13:01
 Sample: 2007 2019
 Periods included: 13
 Cross-sections included: 5
 Total panel (balanced) observations: 65

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
L_UNEMPL	0.071251	0.215820	0.330141	0.7425
L_TOURIST	-0.123957	0.060968	-2.033161	0.0466
L_CMA	-0.177307	0.135026	-1.313137	0.1943
L_CI	0.284174	0.069239	4.104233	0.0001
CPI	-0.000519	0.002142	-0.242145	0.8095
C	2.979089	0.752827	3.957203	0.0002
R-squared	0.610012	Mean dependent var		5.891953
Adjusted R-squared	0.569669	S.D. dependent var		0.296877
S.E. of regression	0.194750	Akaike info criterion		-0.332757
Sum squared resid	2.199805	Schwarz criterion		-0.098592
Log likelihood	17.81460	Hannan-Quinn criter.		-0.240364
F-statistic	15.12043	Durbin-Watson stat		1.705221
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 3.2 – Регресійна модель.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

Оскільки значення Prob(F-statistic) становить 0.000000, що менше ніж 0.05 (рівень похибки), можна свідчити про значущість регресії в цілому.

Для перевірки гіпотези про значущість коефіцієнтів регресії використовуються t-статистики та відповідні їм значення p-value.

В даному дослідженні коефіцієнт при змінних L_UNEMPL, L_CMA, CPI є незначимим (відповідне значення p-value дорівнює 0.7425, 0.1943, 0.8095, що є більшим за 0.05). Тому ці фактори були прибрані з моделі (див. Рисунок 3.3)

Dependent Variable: L_VP
 Method: Panel Least Squares
 Date: 04/09/21 Time: 17:56
 Sample: 2007 2019
 Periods included: 13
 Cross-sections included: 5
 Total panel (balanced) observations: 65

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
L_TOURIST	-0.140871	0.052036	-2.707166	0.0088
L_CI	0.284790	0.068465	4.159629	0.0001
C	2.395801	0.574389	4.171045	0.0001
R-squared	0.596283	Mean dependent var	5.891953	
Adjusted R-squared	0.576428	S.D. dependent var	0.296877	
S.E. of regression	0.193215	Akaike info criterion	-0.390467	
Sum squared resid	2.277246	Schwarz criterion	-0.256658	
Log likelihood	16.69017	Hannan-Quinn criter.	-0.337671	
F-statistic	30.03201	Durbin-Watson stat	1.700272	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 3.3 – Регресійна модель.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

Регресійне рівняння стало мати вигляд:

$$L_VP = 2.4 - 0.14 * L_TOURIST + 0.28 * L_CI + u_i \quad (3.2)$$

На основі p-value усіх коефіцієнтів незалежних змінних можна стверджувати, що з обраним рівнем довіри 95% усі параметри є статистично значимими, оскільки їх Probability < 0.05. Отже, ми можемо відхилити нульову гіпотезу про нульові коефіцієнти. Крім того, це також підтверджується F-статистикою Фішера. P-value у даному випадку < 0.05, отже ми можемо безпомилково відхилити нульову

гіпотезу про те, що усі коефіцієнти одночасно є незначимими. Тобто, всі обрані фактори чинять вплив на залежну змінну.

Коефіцієнт детермінації в даній моделі становить 0.60, що свідчить про високу пояснювальну здатність регресії. Тобто, зміни обсягу реалізації продукції на 60 % залежать від змін кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами та капітальних інвестицій, і на 40% від інших, невиключених факторів. Можна говорити, що модель є адекватною.

Побудувавши три прості графіки розсіювання з додаванням регресійної прямої. Отримали наступні результати щодо сили та напрямку зв'язку між змінними котрі були обрані для моделювання. На рисунку 3.4–3.5 ми спостерігаємо пряму залежність між обсягом реалізованої продукції та капітальними інвестиціями. Також обернену між обсягом реалізованої продукції та кількостями туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами.

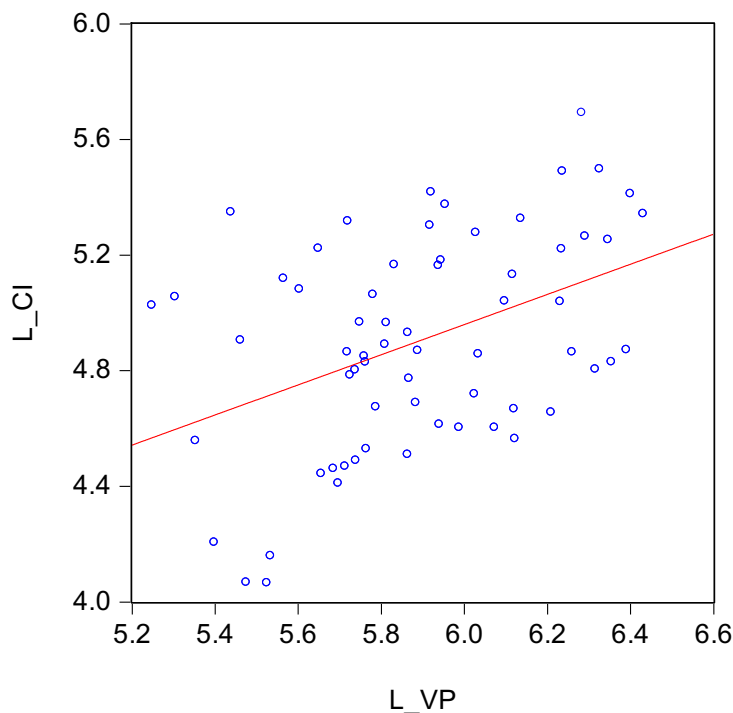

Рисунок 3.4 – Графіки розсіювання з додаванням регресійної прямої.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

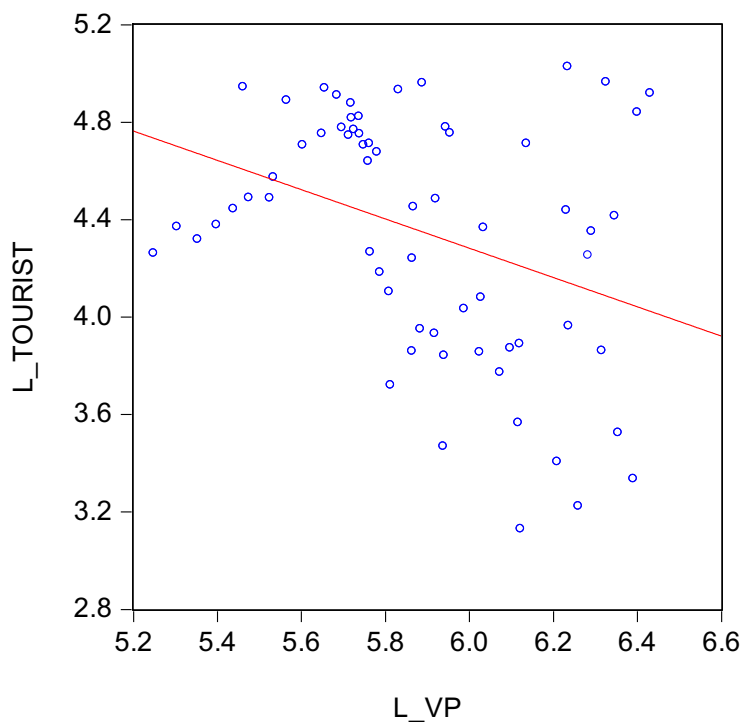

Рисунок 3.5 – Графіки розсіювання з додаванням регресійної прямої.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

Після оцінки параметрів ми можемо провести порівняння отриманих результатів з початковими гіпотезами про вплив факторів. На даному етапі дослідження варто зазначити, що напрям зв'язку між змінними підтвердився лише у другій гіпотезі. В першій гіпотезі, згідно до розрахунків напрям зв'язку між обсягом реалізованої продукції та кількостями туристів – обернений. Також, не кожен з показників свідчать про щільну залежність між змінними. Однак, все ж кожен обраний показник в певній мірі впливає на облікову ставку.

Для перевірки наявності автокореляції залишків моделі використали критерій Дарбіна-Ватсона, який слугує перевірці автокореляції першого порядку.

Оскільки значення наближене до 2, то можна зробити висновки, що автокореляція першого порядку відсутня. Для більш обґрунтованих висновків потрібно здійснили процедуру оцінки зон автокореляції для моделі.

Критичні значення для наявної кількості незалежних змінних та спостережень:

$$d_L = 1.50 \quad d_U = 1.70$$

Відповідно зони для побудованої (див. Рисунок):

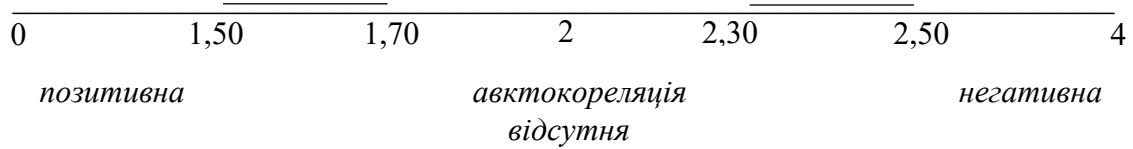

Рисунок 3.6 – Проміжки для перевірки на автокореляцію.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

Значення оцінки не потрапляє в зону автокореляції, отже ми робимо висновок, що у нас відсутня автокореляція першого порядку.

Для перевірки відсутності гетероскедастичності у залишках моделі було використано один зі спеціальних тестів, зокрема тест Вайта (див. рисунок 3.7).

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	1.570262	Prob. F(5,59)	0.1825
Obs*R-squared	7.633884	Prob. Chi-Square(5)	0.1776
Scaled explained SS	10.47800	Prob. Chi-Square(5)	0.0628

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 05/26/21 Time: 11:37

Sample: 1 65

Included observations: 65

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.001865	2.874144	0.000649	0.9995
L_CI^2	-0.032579	0.076635	-0.425113	0.6723
L_CI*L_TOURIST	0.098123	0.092743	1.058005	0.2944
L_CI	-0.042310	0.880992	-0.048026	0.9619
L_TOURIST^2	-0.057274	0.051007	-1.122873	0.2660
L_TOURIST	0.011989	0.530994	0.022578	0.9821

R-squared	0.117444	Mean dependent var	0.056368
Adjusted R-squared	0.042652	S.D. dependent var	0.098673
S.E. of regression	0.096546	Akaike info criterion	-1.749825
Sum squared resid	0.549949	Schwarz criterion	-1.549112
Log likelihood	62.86932	Hannan-Quinn criter.	-1.670631
F-statistic	1.570262	Durbin-Watson stat	2.278183
Prob(F-statistic)	0.182544		

Рисунок 3.7 – White test для перевірки на гетероскедастичність.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

Результати тесту представлено у вигляді значень Prob. F(5,59) та Prob. Chi-Square(5). Оскільки значення Prob. F(5,59) є вищим за критичний рівень (для рівня значимості 95 % від становить 0,05), ми не маємо підстав відхиляти нульову гіпотезу, отже залишки є гомоскедастичними.

Для перевірки залишків на нормальність та знаходження їх числових характеристик використовується Histogram Normality Test – побудови гістограми залишків (див. рисунок 3.8).

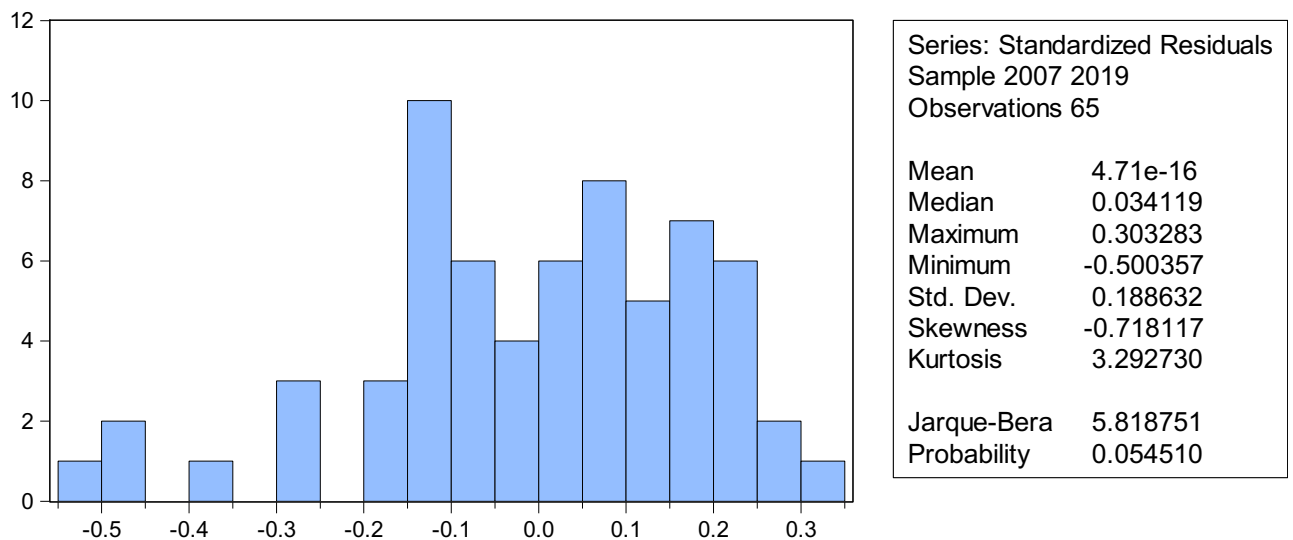

Рисунок 3.8 – Розподіл залишків.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

Для перевірки гіпотези про нормальність залишків моделі (при великій кількості спостережень) була використана статистика Жарка-Бера.

Аналізуючи значення Probability, що перевищує 0,05, ми не маємо підстави відхилити цю гіпотезу, отже залишки нормально розподілені.

Для перевірки незалежних показників на відсутність кореляції між ними, був проведений тест на наявність мультиколінеарності – побудована кореляційна матриця попарних залежностей між залежними та незалежними змінними (див. Рисунок 3.9).

Correlation			
	L_VP	L_TOURIST	L_CI
L_VP	1.000000	-0.358614	0.422710
L_TOURIST	-0.358614	1.000000	0.124467
L_CI	0.422710	0.124467	1.000000

Рисунок 3.9 – Результати кореляційної матриці для перевірки на мультиколінеарність.

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків в програмі Eviews

Модель є середньою якістю, оскільки коефіцієнт детермінації становить 0.60, отже модель якісна на 60%. Провівши тести на адекватність нашої моделі ми отримали не отримали жодних порушень класичних тверджень – автокореляції першого порядку, гетероскедастичність та мультиколінеарність.

Однак не всі фактори мали вплив на зміну обсягу реалізації продукції, а саме L_UNEMPL, L_CMA, CPI, тому вони були виключені з дослідження.

Отримані результати достовірно підтвердили гіпотези про наявність та напрям впливу кількості капітальних інвестицій на обсягу реалізації продукції:

- зі зростанням L_CI на 1%, L_VP має зрости на 0,28%, що пояснює прямий та позитивний вплив і один із варіантів розвитку туристичної сфери;

Однак не підтвердили гіпотезу впливу кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами на обсягу реалізації продукції:

- зі зростанням L_TOURIST на 1%, L_VP прогнозовано зменшується на 0,14%.

Дане відхилення від гіпотези може пояснюватись тим, що ринок туристичних послуг та товарів не проводить оцінку попиту на свою продукцію, та скоріш за все не аналізує потреби та бажання туристів.

3.2 Тенденції розвитку рекреаційного туризму України

Пандемія 2019–2020 рр. – перша пандемія в цифровій епосі, що мала такий значущий вплив на весь хід планетних подій, світову економіку та туризм. За 2020р. найсуттєвіших збитків зазнали світові та національні авіаперевізники, готельне господарство, туризм. Світова та національні туристські галузі вперше зіштовхнулися з проблемами, алгоритму вирішення яких до цього не існувало. Туристська діяльність у більшості країн світу згорнута на невизначений час. Пандемія поставила на суттєву паузу повітряний, наземний транспорт, малий та середній бізнес, сферу культури, відповідно, економічні легені країни відчутно знизили своє дихання. [32]

В Україні пандемія коронавірусу нанесла важкий удару по готельно-ресторанному бізнесу та туристичній галузі. Основні втрати туристичної галузі України пов'язані із відстроченням відкриття сезону відпочинку та очікуваним скороченням потоку іноземних туристів. Також обмеження торкнулися усіх масових заходів – від фестивалів, концертів до спортивних змагань, які зазвичай приваблюють гостей з різних країн та міст. В результаті одними із найбільш пригніченими внаслідок карантинних обмежень стали курортно-рекреаційні, туристичні та оздоровчі об'єкти (турбази, оздоровчі комплекси, санаторії, пансіонати), які майже повністю припинили свою діяльність. До того ж, негативні тенденції в секторі туризму (власне, карантинні обмеження) стали істотними чинниками кризи в даній індустрії (гостинності), враховуючи їх взаємопов'язаність. В наслідок чого, істотних збитків зазнали об'єкти тимчасового розміщування й організації харчування – кемпінги, котеджі, готельно-ресторанний бізнес, котеджі, «зелені садиби» тощо.

Проте результати господарювання підприємств у сфері туризму зараз невтішні, особливо враховуючи наслідки COVID-19, що свідчить про необхідність впровадження більш ефективних напрямів розвитку індустрії туризму, вимагає застосування переваг діяльності високотехнічних засобів та високопрофесійного персоналу, сучасних концепцій менеджменту, інноваційної активності. Необхідно

поєднувати технічні фактори, сучасні інноваційні механізми, значні інтелектуальні ресурси, переваги електронного бізнесу, кластеризацію розвитку туризму, розвиток перспективних видів туризму – ділового, зеленого, сільського, історико-культурного тощо [33]

«За даними Всесвітньої туристичної організації ООН, через пандемію COVID-19 світові туристичні потоки у 2020 році зменшаться орієнтовно на 20–30%. Така ситуація зумовлена світовою коронавірусною кризою, яка змушує уряди країн закривати кордони перед світовими подорожами. Зменшення світових подорожей веде до банкрутства туристичних підприємств у всьому світі і, як наслідок, зменшення їх конкуренції.» [34]

Наразі в Україні можна спостерігати значне відставання у темпах запровадження заходів на підтримку рекреаційно-туристичного сектора, що ставить під серйозну загрозу конкурентоспроможність галузі на світовому ринку протягом прогнозованого періоду відновлення впродовж 2021-2022 років. Частина туризму в загальній економіці України є провідною темою поглиблених дискусій і складає, згідно з офіційною статистикою, всього лиш близько 3–4% ВВП, що значно нижче міжнародного середнього показника (який дорівнює приблизно 10%). Саме тому, туризм практично не береться до уваги, коли відбувається формування економічної політики на національному рівні. Однак останні дані міжнародних структур (перш за все Всесвітньої туристичної організації ООН, ЮНВТО) підтверджують власні розрахунки внутрішніх вітчизняних експертів, що визначили цю частку на рівні 9% ВВП України. Це все дає підстави аналізувати цей показник набагато важливішим для української економіки, аніж було раніше.

Стосовно наслідків пандемії COVID-19 у сфері туризму, то Україна наразі перебуває у відносно вигірній ситуації, ніж більшість країн, оскільки тут частка внутрішнього та виїзного туризму завжди перевищувала показники вхідного потоку. Та все ж варто зазначити, що український туризм не отримав швидкого реагування з боку уряду у вигляді запровадження необхідних заходів на підтримку туристичної галузі, якщо порівнювати досвідом реагуванням та типами заходів, запроваджених урядами більшості сусідніх країн та країн-членів ЄС. Такі

результати ще більше ускладнюють положення для малого та середнього бізнесу (МСБ), котрий працює у сфері туризму, відпочинку та гостинності.

Влада України продовжує роботу над мінімізацією наслідків пандемії в національній економіці, тому були запропоновані певні заходів, як фінансові, так і нефінансові, що безпосередньо спрямовані на послаблення впливу наслідків на стан бізнесу, економіку та життя населення.

Історично туризм вважався доволі малим сектором в українській економіці, саме тому він не отримав жодних конкретних і відчутних заходів для мінімізації наслідків пандемії COVID-19.

З іншого боку, уряд все ж реорганізував Департамент туризму та курортів Міністерства економіки та торгівлі України та створив Державне агентство з розвитку туризму. На сьогодні, значну кількість зусиль направлено на укріплення позицій Держагентства за рахунок людських ресурсів та фінансової підтримки з державного бюджету.

Стосовно заходів, що були впроваджені на національному рівні з метою мінімізації наслідків пандемії, на розгляд Верховної Ради України, то було подано законопроект №3379, який стосується наступних питань:

- «Звільнення постачальників туристичних послуг від:
 - 1) Сплати ПДВ;
 - 2) Сплати податку на прибуток і Єдиного соціального внеску (ЄСВ);
 - 3) Сплати земельного податку та податку на нежилий фонд нерухомості.
- Скасування сплати туристичного збору до кінця 2020 року.
- Звільнення від оподаткування при сплаті оренди та землекористування, орендарів державної та громадської власності.»

Уряд України затвердив програму стимулювання економіки для подолання наслідків епідемії COVID-19 27-го травня 2020 року. Дана програма включає в себе перелік ініціативи в наступних областях: доступ до ринків, доступ до фінансів, модернізація та розвиток, дерегуляція, доступ до інфраструктури. Сектори туризму

частково зазначений у Розділі 2.6. Послуги, ініціативи яких розташовані в матриці індикативної оцінки економічного ефекту або складності впровадження ініціатив:

- «Ініціативи 1 порядку пріоритетності — урегулювання питань формажору, державні закупівлі послуг, урегулювання оплати комунальних послуг і Проектний офіс з розвитку дестинацій.
- Ініціативи 2 порядку пріоритетності стандарт санітарної безпеки подорожей і туризму, швидке реагування податкової на запити підприємств, податкові векселі для імпортерів, Національна Рада з туризму та гостинності, розвиток інформаційної турмережі.
- Ініціативи останньої пріоритетності з огляду на складність упровадження – звільнення від оподаткування від податку на прибуток, ваучери на туристичні послуги.»

Загалом український туризм поки досі не отримав від уряду послідовного, систематизованого та прописаного порядку дій щодо впровадження заходів суб'єктами в комплексі подорожей і туризму. Враховуючи ініціативи програми (що наразі не є оперативними заходами, та їх впровадження буде розпочато лише через деякий час), можна стверджувати, що темпи відновлення туризму в Україні і надалі будуть значно відставати від сусідніх країн.

3.3 Пропозиції, щодо основних напрямків розвитку задля покращення рівня рекреаційного туризму України

«Основними формуючими параметрами рекреаційно туристичного потенціалу регіону окрім ресурсного забезпечення (рекреаційно-туристичні, трудові, фінансово-інвестиційні, технічні ресурси) є стан інфраструктури (виробничої й соціальної), інституціональне забезпечення, геоекономічне становище та геополітична компонента. Відповідно, під рекреаційно-туристичним потенціалом регіону ми розуміємо сукупність як безпосередньо рекреаційно-

туристичних ресурсів, так і всіх наявних ресурсів (природно-ресурсні, виробничі, трудові, фінансово-інвестиційні, технологічні, інформаційні та екологічні) і можливостей відповідного регіону, які можуть використовуватись або використовуються в цілях виконання фізіологічного існування людини (відпочинок, оздоровлення та туризм), забезпечення діяльності суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери економіки, досягнення стійкості регіонального розвитку»[34].

Варто зазначити, що одними з основних аспектів розвитку туристичної діяльності є інституціональні перешкоди, тобто недосконалий рівень уваги органів державної влади до розвитку туристичної галузі в Україні, недотримання нормативно-правової бази щодо розвитку як сільського зеленого туризму, екологічної інфраструктури тощо, все це веде до економічно непривабливого простору для здійснення господарської діяльності. Немає впевненості для підприємців щодо створення туристичного бізнесу у сільській місцевості, з боку держави — це нестабільність, що викликана економічними та політичними кризами.

Підвищення якості інституційного забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в країні та розвиток нормативно-правового забезпечення, а також формування правового поля для розбудови цього виду туризму та залучення інвестицій у цю галузь має бути першочерговим завданням для її ефективного розвитку. На сьогодні в Україні, попри численні спроби та проекти, відсутній головний рамковий закон у даній сфері, що має регулювати взаємопов'язані процеси. Експерти наголошують, що основна проблема в означенні пов'язана з тим, що ця діяльність за характером її здійснення є доволі різноплановою. Так, перешкодою в популяризації розвитку туристичної діяльності серед мешканців сільських територій на законодавчому рівні є не усвідомлення ними різниці між різними видами рекреаційно-туристичної діяльності. Тобто загальна необізнаність населення про базові речі рекреаційно-туристичних можливостей створює перепони вже на початковому рівні та етапі загальних обговорень. Тому доцільно

приділити увагу забезпечення інформаційної складової в процесі реалізації етапів розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

Розглядаючи питання комплексно, необхідно виділити першочергові етапи вдосконалення розвитку рекреаційно-туристичного природокористування, а саме:

- формування розвиненого ринку екологічних послуг;
- законодавчо-нормативне стимулювання щодо розв'язання екологічних проблем у контексті рекреаційно-туристичного ресурсу;
- розширення міжнародного співробітництва в контексті спільних програм, екологічними організаціями;
- запровадження нових туристичних ресурсів;
- розгортання робіт щодо створення системи екологічного моніторингу;
- забезпечення сприятливих умов для підприємницької діяльності в сфері активного відпочинку.

Враховуючи обставини, необхідно внести відповідні декілька змін до запропонованого в Дорожній карті плану дій на 2021-2022 роки та включити до них негайні заходи з реагування на кризу і максимізації економіки рекреаційного туризму України. У поточній ситуації найбільш пріоритетними є наступні напрямки:

- підтримка залізничного транспортного сполучення та внутрішнього повітряного та цін на квитки з можливими субвенціями;
- підтримка внутрішнього туризму, за допомогою впровадження кредитних ліній для цього виду туризму та туристичних ваучерів;
- пролонгування відтермінування податкових зобов'язань для об'єктів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ та додатку на прибуток;
- оновлення робочих інструкцій та безперервна оптимізація для туристичного сектора на період пандемії. При цьому важливо, що першочергове значення має створення офіційного та надійного інформаційного порталу, де можуть бути розміщені всі необхідні дані;
- оптимізація туристичної статистики;

- застосування провідних заходів «м'якого реагування», таких як, наприклад, організація відкритих терас для кафе та ресторанів і в громадських місцях.

Проте за існують деякі чинники, які стримують розвиток туристичної галузі навіть при наявності істотного потенціалу:

- незадовільний стан під'їзних шляхів та доріг до об'єктів туристичного призначення;
- висока вартість авіаційного сполучення та його недостатній рівень розвиненості;
- низький рівень туристичного сервісу та недостатня облаштованість рекреаційних територій, також інтенсивна забудова прибережної смуги, що є причиною додаткового навантаження на комунальну інфраструктуру та веде до швидкого забруднення морів та узбережжя;
- недостатній рівень управління галуззю, як результат наявний низький рівень інформаційного супроводження туризму;
- архітектурної спадщини знаходиться у незадовільному стані серед туристичних об'єктів;
- немає системної державної підтримки розвитку рекреаційно-туристичної галузі;
- значний рівень тінізації сфери, це все утруднює протиепідемічний контроль, та навіть може спрацювати як певний компенсатор обтяжливості законних умов прийняття туристів у відповідних зареєстрованих суб'єктів діяльності;
- нецільове використання коштів від туристичного збору. За даними 2019 року – завдяки зміні підходів до визначення ставок туристичного збору, до місцевих бюджетів надійшло 196,2 млн грн, що на 216,3% більше ніж у 2018 році. Однак, ці кошти зникають в загальному фонді місцевих бюджетів.

Відповідно, для реалізації потенціалу туристичної галузі необхідними є узгоджені міжсекторальні дії щодо подолання зазначених перешкод. Зокрема, вони мають бути враховані при розробці відповідної операційної цілі Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року, а також інтегровані в інші секторальні програми і стратегії.

Висновки до розділу 3

З метою подальшого аналізу притоку туристів, був проведений економетричний аналіз. Об'єктом дослідження для побудови регресійної моделі було обрано обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, у сфері рекреаційного туризму. Проведення аналізу впливу незалежних змінних на залежні проводилося за допомогою пакету E-Views.

Модель вийшла середньою якістю, оскільки коефіцієнт детермінації становить 0.60, отже модель якісна на 60%. Провівши тести на адекватність нашої моделі ми не отримали жодних порушень класичних тверджень – автокореляції першого порядку, гетероскедастичність та мультиколінеарність. Однак не всі фактори мали вплив на зміну обсягу реалізації продукції, а саме L_UNEMPL, L_CMA, CPI, тому вони були виключені з дослідження.

Отримані результати достовірно підтвердили гіпотези про наявність та напрям впливу кількості капітальних інвестицій на обсягу реалізації продукції:

- зі зростанням L_CI на 1%, L_VP має зрости на 0,28%, що пояснює прямий та позитивний вплив і один із варіантів розвитку туристичної сфери;

Однак не підтвердили гіпотезу впливу кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами на обсягу реалізації продукції:

- зі зростанням L_TOURIST на 1%, L_VP прогнозовано зменшується на 0,14%.

Пандемія 2019–2020 рр. – перша пандемія в цифровій епосі, що мала такий значущий вплив на весь хід планетних подій, світову економіку та туризм. В Україні пандемія коронавірусу завдала жорсткого удару по туристичній галузі та готельно-ресторанному бізнесу. Основні втрати туристичної галузі України пов'язані із відстроченням відкриття сезону відпочинку та очікуваним скороченням потоку іноземних туристів. Також обмеження торкнулися усіх масових заходів – від фестивалів, концертів до спортивних змагань, які зазвичай приваблюють гостей з різних країн та міст.

Стосовно заходів, що були впроваджені на національному рівні з метою мінімізації наслідків пандемії, на розгляд Верховної Ради України, то було подано законопроект №3379, який стосується наступних питань:

- «Звільнення постачальників туристичних послуг від:
 - 1) Сплати ПДВ;
 - 2) Сплати податку на прибуток і Єдиного соціального внеску (ЄСВ);
 - 3) Сплати земельного податку та податку на нежилий фонд нерухомості.
- Скасування сплати туристичного збору до кінця 2020 року.
- Звільнення від оподаткування при сплаті оренди та землекористування, орендарів державної та громадської власності.»

Враховуючи обставини, необхідно внести відповідні декілька змін до запропонованого в Дорожній карті плану дій на 2021-2022 роки та включити до них негайні заходи з реагування на кризу і максимізації економіки рекреаційного туризму України. У поточній ситуації найбільш пріоритетними є наступні напрямки:

- підтримка залізничного транспортного сполучення та внутрішнього повітряного та цін на квитки з можливими субвенціями;
- пролонгування відтермінування податкових зобов'язань для об'єктів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ та додатку на прибуток;
- оптимізація туристичної статистики;

- застосування провідних заходів «м'якого реагування», таких як, наприклад, організація відкритих терас для кафе та ресторанів і в громадських місцях.

Розглядаючи питання комплексно, необхідно виділити першочергові етапи вдосконалення розвитку рекреаційно-туристичного природокористування, а саме:

- формування розвиненого ринку екологічних послуг;
- законодавчо-нормативне стимулювання щодо розв'язання екологічних проблем у контексті рекреаційно-туристичного ресурсу;
- розширення міжнародного співробітництва в контексті спільних програм, екологічними організаціями.

ВИСНОВКИ

Визначена сутність ринку туристичних послуг, що полягає в задоволенні потреб населення в послугах, пов'язаних із відпочинком та змістовним проведенням дозвілля в подорожі. Названі суб'єктами та об'єкти туристичного ринку. До перших відносять юридичних та фізичних осіб, котрі задіяні в виробництві та організації споживання туристичного продукту туристами, інші являються туристами-споживачами туристичного продукту.

Чинники впливу поділяються на внутрішні (попит та пропозиція; маркетингова політика; сегментація туристичного ринку) та зовнішні (політичні, економічні та фінансові; демографічні та соціальні). України має значні конкурентні переваги на світовому ринку в пропозиції та реалізації туристичного продукту. До них відносять: вигідне географічне розташування курортних комплексів, сприятливий та різноманітний клімат України, багатство природно-рекреаційних ресурсів та досить розгалужений база санаторно-курортного сектору.

В результаті дослідження розкритий різні класифікації рекреаційного комплексу: за типами, ознаками та видами діяльності.

Основними проблемами сповільнення розвитку туризму є застаріла технічна база, слабе державне фінансування, що спричиняє зниження конкурентоспроможності, неприбутковість підприємств. Стратегічні цілі розвитку сфери туризму та курортів з урахуванням сучасного стану і тенденцій розвитку України на період до 2027 року представлені в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. №695 «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки».

Поняття туристичної політики лежить в основі механізму управління сферою туристичних послуг на національному, регіональному та місцевому рівнях. Нормативне забезпечення дослідження ринку праці в Україні має ієрархічну

структуру, яку очолює Конституція України і здійснюється цілим рядом нормативних актів, які мають різну юридичну силу.

Україна ругулює сферу туризму принципами міжнародної туристичної політики. Суб'єктами державної туристичної політики вважають органи державної влади, які є відповідальними за її формування та реалізацію, а також недержавні структури, відповідальні за туристичну діяльність.

Сучасна система показників статистики туристичної діяльності відповідає загальній типології статистичних показників та поділяється: за способом обчислення, за ознакою часу, за ступенем охоплення одиниць статистичної сукупності. На основі проведеного дослідження виділено: показники ефективності туристичної діяльності, показники зайнятості статистики туризму, показники обсягів та напрямів туристичних, показники оцінки стану туристичних ресурсів описують потенціал туристичного регіону.

Статистичні методи аналізу структури та динаміки туризму достатньо розвинені та різноманітні. Вони дозволяють дослідити та оцінити тенденцію розвитку основних показників, які характеризують туристичну діяльність.

Відповідно до аналізу та оцінки стану ринку туристичних послуг в Україні, прослідковується загальна тенденція зменшення кількості всіх об'єктів розміщення на 24,63%. Однак, зменшення кількості закладів ніяк не вплинуло на спад кількості туристів, що користуються КЗР санаторно-курортного та оздоровчого профілю. Також закриття певної кількості закладів санаторно-курортного та оздоровчого типу в Україні, не вплинуло на зменшення суми доходу в даній галузі. Аналіз регіональної структури показав, що зменшення кількості колективних засобів розміщення відбувається не через відсутність точних даних із тимчасово окупованих територій. Проте відбулось зростання обсягів надходжень від сплати туристичного збору відбулось внаслідок зміни підходу до його нарахування.

З метою подальшого аналізу притоку туристів, був проведений економетричний аналіз. Об'єктом дослідження для побудови регресійної моделі було обрано обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, у сфері

рекреаційного туризму. Проведення аналізу впливу незалежних змінних на залежні проводилося за допомогою пакету E-Views.

Модель вийшла середньою якістю, оскільки коефіцієнт детермінації становить 0.60, отже модель якісна на 60%. Провівши тести на адекватність нашої моделі ми не отримали жодних порушень класичних тверджень – автокореляції першого порядку, гетероскедастичність та мультиколінеарність. Однак не всі фактори мали вплив на зміну обсягу реалізації продукції, а саме L_UNEMPL, L_CMA, CPI, тому вони були виключені з дослідження.

Отримані результати достовірно підтвердили гіпотези про наявність та напрям впливу кількості капітальних інвестицій на обсягу реалізації продукції:

- зі зростанням L_CI на 1%, L_VP має зрости на 0,28%, що пояснює прямий та позитивний вплив і один із варіантів розвитку туристичної сфери;

Однак не підтвердили гіпотезу впливу кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами на обсягу реалізації продукції:

- зі зростанням L_TOURIST на 1%, L_VP прогнозовано зменшується на 0,14%.

Пандемія 2019–2020 рр. – перша пандемія в цифровій епосі, що мала такий значущий вплив на весь хід планетних подій, світову економіку та туризм. В Україні пандемія коронавірусу завдала жорсткого удару по туристичній галузі та готельно-ресторанному бізнесу. Основні втрати туристичної галузі України пов'язані із відстроченням відкриття сезону відпочинку та очікуваним скороченням потоку іноземних туристів. Також обмеження торкнулися усіх масових заходів – від фестивалів, концертів до спортивних змагань, які зазвичай приваблюють гостей з різних країн та міст.

Стосовно заходів, що були впроваджені на національному рівні з метою мінімізації наслідків пандемії, на розгляд Верховної Ради України, то було подано законопроект №3379, який стосується наступних питань:

- Звільнення постачальників туристичних послуг від:
 - 4) Сплати ПДВ;
 - 5) Сплати податку на прибуток і Єдиного соціального внеску (ЄСВ);
 - 6) Сплати земельного податку та податку на нежилий фонд нерухомості.
- Скасування сплати туристичного збору до кінця 2020 року.
- Звільнення від оподаткування при сплаті оренди та землекористування, орендарів державної та громадської власності.

Враховуючи обставини, необхідно внести відповідні декілька змін до запропонованого в Дорожній карті плану дій на 2021-2022 роки та включити до них негайні заходи з реагування на кризу і максимізації економіки рекреаційного туризму України. У поточній ситуації найбільш пріоритетними є наступні напрямки:

- підтримка залізничного транспортного сполучення та внутрішнього повітряного та цін на квитки з можливими субвенціями;
- пролонгування відтермінування податкових зобов'язань для об'єктів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ та додатку на прибуток;
- оптимізація туристичної статистики;
- застосування провідних заходів «м'якого реагування», таких як, наприклад, організація відкритих терас для кафе та ресторанів ї в громадських місцях.

Розглядаючи питання комплексно, необхідно виділити першочергові етапи вдосконалення розвитку рекреаційно-туристичного природокористування, а саме:

- формування розвиненого ринку екологічних послуг;
- законодавчо-нормативне стимулювання щодо розв'язання екологічних проблем у контексті рекреаційно-туристичного ресурсу;
- розширення міжнародного співробітництва в контексті спільних програм, екологічними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Любінцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ:Альтерпрес, 2006., 430с.
2. Василюха Н.В. Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому.; №13., Вісник ДІТБ., 2009., 279-285с.
3. Огієнко А.В. Теоретичні засади дослідження туристично-рекреаційного потенціалу. Випуск №1(75), 2020.
URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/1_75_1_2020_ukr/7.pdf
4. Бабарицька В.К., Малиновська О.Ю. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2004. 288 с.
5. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: навч. посібник Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с.
6. Бейдик О.О. "Українсько-російський словник термінів і понять з рекреаційної географії та географії туризму".
7. Шепетюк С.М. Рекреаційно-туристські ресурси як основа туристично-рекреаційних послуг / С.М. Шепетюк // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. – К.: Тонар, 2007.
8. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. 2001. – 395 с.
9. Мальська М.П. Туристичний бізнес: теорія та практика. 2007р
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2008 р. №1088 “Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів”
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>
11. Національний інститут стратегічних досліджень: Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків.
URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>

12. Рекреаційно-туристичний потенціал регіонів України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку
URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29254/1/Збірник%20тез_2020.PDF
13. Підвальна О.Г. Рекреаційно-туристичні комплекси в соціально-економічному розвитку країни та її регіонів. Том 30 (69). №5, 2019.
URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_5/30_69_5_2/28.pdf
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки»
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Тех>
15. Україна та Всесвітня туристична організація
URL: <http://spain.mfa.gov.ua/ua/ukraine-wto>
16. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник., Чернівці: Книги– XXI, 2008., 344 с
17. Закон України Про туризм
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
18. Закони України
URL: <https://www.rada.gov.ua/>
19. Бабікова К.О. Інституційні аспекти розвитку рекреаційного туристичного природокористування №8/2021
URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2021/6.pdf
20. Глосарій до плану статистичного спостереження
URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/glos.htm
21. Туризм в Україні. Статистичний щорічник., Київ: Державний комітет статистики, 2017.
22. Сараєв А.Р. Показники статистики туризму 2007., № 9., С. 39-43.
23. Туристична діяльність
URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/2018/2_03_12_03_2018.htm

24. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
25. Аналіз сучасних методів та моделей формування маркетингової стратегії туристичних підприємств, 2007.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>
26. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм
URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
27. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм
URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
28. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм
URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>
29. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм
URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/content/>
30. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм
URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>
31. Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм
URL: <http://www.dneprstat.gov.ua>
32. Бейдик О. О., Лупішко О. В., Тарабарова І. В., COVID-19: СВІТОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ ФОРС-МАЖОРУ, 2020
33. Копець Г.Р., Кулиняк І.Я. Сучасні напрями розвитку підприємств у сфері туризму в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Вип. 4. №2. С. 37–48.
34. Бігус М. М., Гальків Л. І., Добушовський П. А. Туристичний бізнес під впливом сучасних змін, зумовлених світовими викликами. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. №3. С. 7–12.
35. Кулиняк І.Я., Жигало І.І., Ярмола К.М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. Бізнес Інформ. 2021, №1, 177-184с.

36. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні. Національна туристична організація України. 23.06.2020.

URL:<http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>